

Een nieuwe werkwijze voor het vak sociale competenties

Ten behoeve van praktijkonderwijs 't Wildveld

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg Master Sen

Opleiding: Gespecialiseerd docent VO

Module: Leer- en onderzoekslijn

Begeleid door: Wim van der Meulen MA SEN

Inleverdatum: 10 Juni 2013

Naam Auteur: Loes Sanders

Studentnummer: 2031917

Inhoudsopgave

Samenvatting	Pagina 3
Introductie	Pagina 4 t/m 5
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	Pagina 6 t/m 9
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	Pagina 10 t/m 15
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	Pagina 16 t/m 20
Hoofdstuk 4: Data analyse en resultaten	Pagina 21 t/m 31
Hoofdstuk 5: Conclusies	Pagina 32 t/m 37
Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek	Pagina 38 t/m 40
Slotwoord	Pagina 41
Literatuurlijst	Pagina 42 t/m 44
Bijlagen	Pagina 45 t/m 75

Samenvatting

Het onderwerp "sociale competenties" staat zeer dicht bij de eigen praktijk van de onderzoeker. Het onderwerp is dan ook voortgekomen uit praktijksituaties.

Er wordt onderzocht hoe een werkwijze voor het vak "sociale competenties" meer kan aansluiten bij de onderwijsbehoeftes van de leerlingen en de onderwijsvisie van Praktijkschool 't Wildveld.

De afgelopen jaren is het vak "sociale competenties" binnen 't Wildveld vaak het onderwerp van gesprek geweest, maar nooit heeft er iemand daadwerkelijk onderzoek naar verricht. Vooral vakdocenten, vervangers voor het vak en leerlingen gaven een duidelijk signaal af. In de praktijk werden docenten regelmatig geconfronteerd met het lesaanbod voor het vak "sociale competenties" dat niet aansloot bij de onderwijsbehoeftes van de leerlingen en hun belevingswereld. Ook gaven verschillende leerlingen aan dat er zoveel herhaald werd en de boeken en bijhorende dvd's saai en ouderwets waren.

Er is behoorlijk wat informatie te vinden over dit onderwerp en een goede selectie maken bleek niet zo eenvoudig te zijn. Het onderzoek beperkt zich tot een bepaalde doelgroep: de leerlingen van fase 1 (het eerste leerjaar). In fase 1 wordt de basis voor het vak gelegd. Vanuit die basis zou dan eventueel vervolgonderzoek gedaan kunnen worden. Naar aanleiding van de vragenlijsten, de gevonden literatuur en enkele methoden is er een lessencyclus opgesteld die aansluit bij de onderwijsbehoeftes van de leerlingen en de visie van de school. In de analyse laat worden de resultaten hiervan getoond.

Dit onderzoek heeft er voor gezorgd dat er meer inzicht is verkregen in wat de onderwijsbehoeftes zijn van de leerlingen. Niet alleen de vragenlijsten, maar ook de literatuur en de lessencyclus hebben daar een grote bijdrage aan geleverd. De juiste werkwijze voor het vak "sociale competenties" en goede begeleiding moet er uiteindelijk voor gaan zorgen dat leerlingen als ze van school gaan sociaal competent genoeg zijn om binnen het maatschappelijke leven op een adequate wijze sociaal en emotioneel te functioneren.

Introductie

Mijn naam is Loes Sanders. Ik ben sinds november 2006 werkzaam als leerkracht op praktijkschool 't Wildveld te Venlo. Ik ben als fulltimer op 't Wildveld gestart maar momenteel ben ik mentor van vijf leerlingen uit het tweede leerjaar en sta ik twee dagen voor de klas. Ik geef de vakken "sociale competenties" en "culturele kunstzinnige vorming". Ik geef sinds dit schooljaar zelf meerdere uren het vak sociale competenties, waardoor ik me behoorlijk verantwoordelijk voel voor het vak. Omdat mijn onderzoek zich richt op het vak sociale competenties wil ik uitleggen wat dit voor mij als leerkracht inhoudt. Mijn taak bestaat o.a. uit het proberen om leerlingen sociaal competent genoeg te maken. Dit wil zeggen dat leerlingen dadelijk enkele sociale competenties bezitten om in de maatschappij te functioneren. Een mooi streven, maar in de praktijk een behoorlijke opgave.

Praktijkschool 't Wildveld is een opleidingsschool voor jongeren in de leerplichtige leeftijd van 12 t/m 18 jaar, die vooral moeite hebben met theoretisch leren. Het onderwijsaanbod is gericht op arbeidsmarkttoeleiding en vervolgonderwijs. 't Wildveld is een streekschool. De leerlingen zijn afkomstig uit Venlo en de omliggende gemeenten. 't Wildveld maakt samen met vijf andere scholen, het interdisciplinaire Team (IDT), de Ambulante Dienst en Transfer en Expertise Centrum Arbeidsintegratie (Teca) deel uit van de Stichting Speciaal Onderwijs Noord- en Midden-Limburg (SSONML).

Leerlingen van praktijkonderwijs zijn door hun lage IQ, probleemgedrag en sociaal onvermogen een kwetsbare groep die de juiste begeleiding nodig heeft om te kunnen functioneren in de maatschappij. En juist dat sociale onvermogen verdient naar mijn mening meer aandacht. Hier zou nog specifieker op ingezet kunnen worden tijdens het vak "sociale competenties". Algemene werkwijze of programma's voor het vak "sociale competenties" zouden als inspiratiebron kunnen werken en gebruikt kunnen worden in de lessen. De praktijk wijst immers uit dat aanpassingen altijd nodig zijn omdat programma's steeds op maat moeten worden gemaakt voor de specifieke doelgroep op dat moment (Lammers & Meintser, 2005).

Mijn motivatie voor dit onderzoek komt voort uit mijn persoonlijke ervaringen met het vak "sociale competenties". Vanaf het moment dat ik hier werk, zie ik dat er van alles wordt gedaan op het gebied van sociale vaardigheden/competenties. Alleen het vak "sociale competenties" lijkt wat in de vergetelheid te zijn geraakt. Tot op heden hebben mijn collega's en ik het onderwijs steeds zo goed mogelijk aangepast aan het vak en de leerling, maar het blijkt geen eenvoudige klus. Positief is dat er hele creatieve lessen ontstaan, maar niets is gestructureerd en er is ook geen uniformiteit in het lesgeven. Daarbij is het onderwijs nu wel heel erg leerkrachtafhankelijk en missen we duidelijk een rode draad in wat we daadwerkelijk doen bij het vak.

Met dit onderzoek probeer ik meer duidelijkheid te scheppen ten aanzien van de onderwijsbehoeftes van de leerlingen met betrekking tot het vak "sociale competenties" en ga ik samen met mijn vakcollega's op zoek naar een nieuwe invulling van het vak, zodat de lessen meer aansluiten bij de onderwijsbehoeftes van de leerlingen en de onderwijsvisie van onze school.

Ik hoop door middel van dit onderzoek leerervaringen op te doen. Ik moet me blijven beseffen dat de leerling centraal staat en me als een "professional" opstellen. Dit betekent dat je je tijdens je beroepsuitoefening telkens opnieuw de vraag stelt of dat wat je doet, wel een verbetering is voor je leerlingen (Kallenberg, 2011). Uiteraard krijg ik daar alleen antwoord op als ik mezelf blijf ontwikkelen. Bij mijn onderzoek is het heel belangrijk dat ik voor mezelf een planning maak, maar ook structuur aanbreng. Dit is belangrijk omdat ik behoefte heb aan structuur. Wat dat betreft zien we hier een duidelijke overeenkomst met het onderwerp van mijn onderzoek. Met mijn onderzoek hoop ik namelijk te bereiken dat er structuur wordt aangebracht binnen het vak. Waar niet alleen de leerlingen, collega's, maar ook ikzelf houvast aan kunnen hebben.

Ook wil ik tijdens dit onderzoek bewuster omgaan met samenwerkingsprocessen van anderen. Door dit onderzoek stel ik me ook bloot aan discussie en (opbouwende) kritiek, ik wil hier bewuster mee omgaan. Het is belangrijk om altijd kritisch te staan tegenover de opvattingen en opinies die je in je werk tegenkomt, ongeacht van wie ze komen, maar wel goed te luisteren. Ik wil tijdens dit onderzoek objectief blijven en die onderzoekende houding vasthouden.

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

Aanleiding

De aanleiding voor mijn onderzoek is dat de leerkrachten steeds vaker zien en benoemen dat de leerlingen van praktijkschool 't Wildveld niet goed weten hoe ze met (speciale) sociale situaties moeten omgaan. Ruzies en conflicten ontstaan doordat bepaalde sociale vaardigheden niet of onvoldoende ontwikkeld zijn.

Tijdens stages zien we dat sommige leerlingen een patroon van vermijden hebben en helemaal niet meer naar hun stageadres toe gaan, omdat ze het moeilijk vinden op een nieuwe/ onbekende situatie sociaal aangepast gedrag te laten zien.

Op school zie je dat leerlingen die moeite hebben met sociale vaardigheden vaak in een vicieuze cirkel terecht komen. Omdat ze uitvallen op het gebied van sociale vaardigheden, worden ze vaak niet opgenomen in de groep en kunnen ze vervolgens geen ervaring op doen met sociale vaardigheden en raken dan nog meer achterop.

Omdat we werken met een beïnvloedbare doelgroep, zien we dat het sociaal onaangepaste gedrag wel eens wordt gekopieerd. Dit vinden de leerkrachten verontrustend omdat leerlingen zo wederom in een vicieuze cirkel terecht komen die moeilijk te doorbreken is. Een goede opvatting zou kunnen zijn: "goed voorbeeld doet goed volgen". We zien ook dat een gebrek aan sociale vaardigheden of sociale problemen kan leiden tot afhankelijkheid, teruggetrokkenheid en agressie.

In de visie van de school staat beschreven dat leerlingen een duidelijk beeld van zichzelf moeten hebben: wie ben ik?, wat kan ik? en wat wil ik? Leerlingen moeten vroegtijdig weten wat er van hen verwacht wordt in de omgang met anderen (sociale/contactuele vaardigheden) en zij moeten dit ook leren gebruiken/oefenen in (on)bekende situaties al voordat ze op stage gaan. Ik vind dat er binnen het vak "sociale competenties" kansen liggen om hier nog effectiever op in te zetten.

Probleemverkenning

Het gaat om de onderwijsbehoeftes op het gebied van sociale competenties van praktijkschooll leerlingen die moeilijk lerend zijn en vaak gedragsproblemen hebben. De leerlingen vragen om een activerende, motiverende en begeleidende rol van de leerkracht.

Het vak sociale competenties is in de jaren behoorlijk ondergesneeuwd. Momenteel lopen we er tegenaan dat de boeken voor het vak gedateerd zijn. Dit maakt het niet aantrekkelijk om het vak te geven. Er is veel lesstof, maar het is niet geordend, hierdoor kan moeilijk maatwerk geleverd worden. Iets wat in het onderwijsconcept van 't Wildveld als zeer belangrijk wordt geacht. Daarbij vinden docenten het moeilijk doelen te formuleren bij dit vak, voornamelijk omdat er geen echte opbouw is in niveaus. Veel docenten geven aan dat er veel uit het vak te halen is, maar dat dit niet gebeurt. Ook vindt een groep leerkrachten dat de directie te weinig beseft hoeveel betekenis dit vak kan hebben en ook te weinig tijd heeft gegeven voor vakontwikkeling. Veel docenten delen de mening dat het hoofddoel van het vak "Sociale competenties" veel bewuster zou moeten worden nagestreefd. Het vak moet meer aansluiten bij de ontwikkelingsbehoeftes van de leerlingen, waardoor de leerlingen leren zich sociaal te gedragen in maatschappelijke situaties zoals school, werk en vrije tijd.

Enkele docenten hebben uitgesproken dat ze zelfs een hekel hebben aan het vak en het niet graag geven of vervangen.

Omdat ikzelf het vak sociale competenties geef en regelmatig geconfronteerd word met de beperkingen van het vak zoals het nu is, wil ik onderzoeken wat allemaal van belang is om uiteindelijk een oplossing te vinden voor het probleem.

Huidige situatie en gewenste situatie

Praktijkschool 't Wildveld heeft een goed heldere visie en missie en een concreet onderwijsconcept. Een duidelijk uitgangspunt en houvast voor leerkrachten. Hoewel iedere leerkracht zijn beste beentje voortzet om het vak "sociale competenties" op een zo "goed" mogelijke manier te geven, merken we in de dagelijkse praktijk dat het vak meer aandacht behoeft. In de gewenste situatie sluit het vak sociale competenties meer aan bij de ontwikkelingsbehoeftes van de leerlingen en de visie van de school. Niet alleen op papier in de vorm van een beschreven visie en onderwijsconcept, maar ook in de praktijk.

Ik ben tevreden, als ik samen met mijn collega's de vakleerkrachten "sociale competenties", met behulp van concrete aanbevelingen in de toekomst recht kan doen aan de onderwijsbehoeftes van de leerlingen van 't Wildveld. Ik wil graag bereiken dat leerlingen van 't Wildveld handvatten hebben om in het

maatschappelijke leven op een adequate wijze sociaal en emotioneel te functioneren, waarbij ze rekening proberen te houden met zowel hun eigen belangen als met die van anderen. Ik denk dat er nog veel te behalen is op dit gebied. Op 't praktijkschool 't Wildveld wordt bij ieder vak maatgericht werken nagestreefd. We richten ons op de kansen van de leerlingen en niet op de problemen. Met behulp van dit onderzoek hoop ik concrete aanbevelingen te formuleren. Een nieuwe werkwijze voor het vak sociale competenties zal hierin een bijdrage moeten leveren. Deze werkwijze moet er voor gaan zorgen dat het vak "sociale competenties" meer aansluit bij de onderwijsbehoeftes van de leerlingen, waardoor het meer rendement kan opleveren op langere termijn. Met als doel dat leerlingen zich (meer) sociaal kunnen gedragen in maatschappelijke situaties zoals school, werk en vrije tijd. Ik heb mijn twijfels of er momenteel voldoende uit het vak gehaald wordt. Een gevolg daarvan kan zijn dat je voor de leerlingen belangrijke kansen laat liggen op sociaal gebied. Een goede vernieuwde werkwijze voor het vak kan positieve invloed hebben op vier sociale aspecten (Hoeben, 1993). Cognitie; denkprocessen en kennis over zichzelf, de ander en interactie met de ander, Sociale vaardigheden: verworven gedragssequenties en gedragsrepertoire; Sociale gevoelens: deze zijn van invloed op het verloop van de interactie en het zelfbeeld en Sociale waardeoriëntaties; wat wil het kind bereiken in interacties en doelen/uitkomsten die het kind nastreeft.

In de onderwijsvisie van de school staat benoemd dat de loopbaan van onze leerling centraal staat en dat ons ideaal is dat iedere leerling antwoord kan geven op de vragen: Wie ben ik ? Wat wil ik ? Wat kan ik ? De leerling moet actief meedenken over zijn leerproces. Het onderwijsaanbod van de leerlingen zou moeten opleveren dat een leerling leert en ontwikkelt waar hij in de toekomst, als hij op eigen benen staat, daadwerkelijk wat aan heeft. Dit is iets wat in het onderwijsconcept van 't Wildveld benoemd wordt; onderwijs moet passend zijn en de leerkrachten zijn er om te activeren, motiveren en te begeleiden. Met een geschikte werkwijze hoop ik concrete aanbevelingen te kunnen formuleren.

Ik heb daarom de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

"Welke werkwijze voor het vak "sociale competenties" sluit aan bij de onderwijsbehoeftes van de leerlingen en de onderwijsvisie van Praktijkschool

't Wildveld."

Om antwoord te krijgen op deze vraag, zijn een aantal deelvragen van belang:

- Wat vinden de leerlingen van de huidige werkwijze voor het vak "sociale competenties" en wat zouden ze graag anders zien?
- Wat vinden de vakdocenten "sociale competenties" van de huidige werkwijze voor het vak en wat zouden ze graag anders zien?
- Welke werkwijze voor het vak "sociale competenties" gebruiken andere praktijkscholen en wat zijn hun ervaringen?
- Wat hebben onze leerlingen nodig in hun ontwikkeling naar sociaal burgerschap?

Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk zal nader ingegaan worden op wat er wordt bedoeld met sociale competenties. Vervolgens wordt er ingegaan op de onderwijskansen voor jongeren met emotionele- /gedrags- en/of leerproblemen en het didactische aanbod voor deze doelgroep.

Theoretisch kader

Hoewel het vak "sociale competenties" niet altijd als een op zichzelf staand vak gegeven wordt op scholen, blijft het bevorderen van sociale competenties van groot belang op scholen (Ten Dam en Volman, 1999). Volgens Ten Dam en Volman staat het bevorderen van sociale competenties als onderwijsdoel hoog op de politieke agenda.

In de vorige hoofdstukken is gesproken over het vak sociale competenties. Maar wat zijn sociale competenties nu eigenlijk? In dit onderzoek wordt met sociale competentie bedoeld het vermogen om op een adequate manier sociaal en emotioneel te functioneren. Adequaat wil zeggen dat er een evenwicht, tussen het tegemoetkomen aan eigen belangen en die van een ander, binnen de heersende waarden en normen (Struiksmā & Hoogenkamp, 2001).

Struiksmā en Hoogenkamp leggen uit dat als een leerling goed met zichzelf kan omgaan (zichzelf voldoende kent, waardeert en verzorgt), hij over het algemeen beter met anderen kan omgaan.

Om sociaal competent gedrag te kunnen laten zien is het volgens Huygen (2007) nodig sociale vaardigheden te hebben. Sociale competentie is een breder begrip dan sociale vaardigheden; sociale vaardigheden heb je, sociaal competent ben (of word) je. Bij de meeste kinderen/jongeren ontwikkelen sociale vaardigheden zich spontaan tijdens de opvoeding. Daarnaast is Huygen van mening dat sommige kinderen/jongeren, door factoren in of buiten zichzelf, moeite hebben met het aanleren van sociale vaardigheden. Deze kinderen worden door Huygen sociaal incompetent genoemd.

Bij de sociale competentie kunnen vier aspecten worden onderscheiden (Hoeben 1993): Cognitie; denkprocessen en kennis over zichzelf, de ander en interactie met de ander, Sociale vaardigheden: verworven gedragssequenties en gedragsrepertoire; Sociale gevoelens: deze zijn van invloed op het verloop van de interactie en het zelfbeeld en Sociale waardeoriëntaties: wat wil het kind bereiken in interacties en doelen/uitkomsten die het kind nastreeft.

Hoeben geeft aan dat de leerling op elk van deze gebieden meer of minder competent kan zijn, maar samen spelen ze een essentiële rol in het gedrag van de leerling. De samenhang van de vier aspecten mag dus bij het zoeken van een juiste werkwijze voor het vak "sociale competenties" niet worden vergeten.

Elementaire vaardigheden heeft iedereen nodig in de omgang met mensen.

Leerlingen hebben drie basisbehoeftes: relatie, competentie en autonomie (Stevens, 2008).

Stevens geeft aan dat de relatie tussen personen op een school gelijkwaardig moet zijn. Ontstaat er een relatie waarin er sprake is van vertrouwen, dan is men eerder loyaal naar elkaar. In de visie van veel praktijkscholen wordt er ook gesproken over (wederzijds) respect. De leerlingen en de docenten moeten elkaar kunnen vertrouwen, de leerling moet zich veilig voelen, veilig genoeg om zaken bespreekbaar te maken. Dit is binnen het vak sociale competenties heel belangrijk. Volgens Stevens moet de interactie gelijkwaardig zijn en van beide kanten komen. Als er vertrouwen en veiligheid is, kan er goed gewerkt worden.

Onder competentie vallen eigenlijk de vier aspecten die hierboven zijn benoemd door Struiksmā & Hoogenkamp (2001). Stevens, Struiksmā & Hoogenkamp spreken over hetzelfde; als kinderen een goed zelfbeeld hebben, kunnen zij over het algemeen beter met anderen omgaan. Waardering is daarbij heel belangrijk. Omdat praktijkleerlingen beperkt zijn op cognitief gebied, hebben ze vaak in hun verleden weinig succeservaringen gekend. Stevens geeft aan dat wanneer je het gevoel hebt dat je iets goed doet en daarvoor waardering krijgt, je gevoelens ontwikkelt van competentie. Als je hier ook nog eens zelf invloed op uit kunt oefenen wordt het leren betekenisvoller. Struiksmā & Hoogenkamp geven aan dat binnen het onderwijs het van belang is om het gevoel van competentie bij de leerlingen te ontwikkelen door de leerlingen trots te laten zijn op hun eigen kunnen en kwaliteiten.

Sociale vaardigheden en het kunnen omgaan met emoties en sociale competenties zijn noodzakelijk om op een prettige en constructieve manier te kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven (Lammers, 2009). Lammers legt ook uit dat aandacht voor de emotionele en sociale vaardigheden voor alle kinderen belangrijk is, maar voor kinderen en jongeren met een beperking geldt dit nog meer. Voor hen verloopt de sociaal-emotionele ontwikkeling immers minder vanzelfsprekend. Voor veel praktijkscholen is dit niet anders. Zij worden dagelijks geconfronteerd met leerlingen die onaangepast gedrag laten zien. Maar hoe kun je hier als begeleidend docent nu het beste mee omgaan?

Het omgaan met mensen is dagelijks werk. Thuis, op school, in je vrije tijd, altijd heb je met anderen te maken. Je kijkt naar mensen, luistert naar hen en reageert op wat er gebeurt, meestal zonder erbij na te denken. Iedereen ontwikkelt zijn eigen stijl met voorkeuren en eigenaardigheden (Adraainsen en Caris, 2011). Volgen Adraainsen en Caris gaat het bij de meeste mensen in de dagelijkse sociale omgang met mensen redelijk goed, maar voor leerlingen binnen het speciaal onderwijs is dit vaak niet zo vanzelfsprekend. Adriaansen en Caris beschrijven ook dat het belangrijk is dat je hen in een situatie goed kunt begrijpen. Je moet je dus gaan verplaatsen in de persoon. Vervolgens moet je hem ook helpen zichzelf en zijn situatie te begrijpen. Samen zoek je dan naar oplossingen en kiest daar de beste uit. Het blijft in elk geval belangrijk dat jij een voorbeeld bent in contact.

Het bovenstaande heeft alles te maken met communicatie. Communiceren is een belangrijk onderdeel in de omgang met leerlingen. Communicatieprocessen zijn niet alleen afhankelijk van aan te leren technieken, maar vooral ook van de "echtheid" van iemands optreden. Ieder mens is anders en dat maakt ieder mens op zijn eigen manier aantrekkelijk en uniek (Robbins en Hunsaker, 2007).

Net als Stevensen en Struiksmā & Hoogenkamp benoemen ook Adraainsen en Caris dat zelfkennis of een goed zelfbeeld als zeer belangrijk wordt ervaren in de omgang met anderen. Doordat je jezelf beter leert kennen kun je je beter verplaatsen in een ander. Onze leerlingen zijn vaak te veel bezig met imago. Volgens de Rijksoverheid (1999) heeft imago te maken met wat anderen van je vinden. Een imago wordt ten onrechte vaak belangrijker geacht dan een zelfbeeld, terwijl een zelfbeeld juist (ook) heel erg van belang is. Zelfbeeld bepaalt in grote mate wat je wel

of niet aangrijpt in je leven en daarom is het zo belangrijk om binnen het vak "sociale competenties" hier bewust op in te zetten.

De term PrO komt van praktijkonderwijs, waar leerlingen vooral moeite hebben met theoretisch leren. De leerling beschikt over cognitieve mogelijkheden die op een moeilijk lerend niveau liggen. Ze hebben over het algemeen een IQ van tussen de 60 en 75. In de praktijk wordt deze grens niet strikt gehanteerd en begeleiden praktijkscholen ook leerlingen met een IQ lager of hoger dan deze waardes.

Praktijkleerlingen hebben een leerachterstand van tenminste drie jaar op minimaal twee van de volgende leergebieden: technisch lezen, begrijpend lezen, spelling en rekenen (Rijksoverheid, 2013).

In de literatuur wordt er vaak gesproken over licht verstandelijk gehandicapten. In de praktijk kan dit echter wel eens enige weerstand oproepen. De benaming licht cognitieve beperking (LCB) (Geus en van Gennep, 2004) is minder confronterend. Leerlingen van praktijkscholen hebben moeite met omgaan en inschatten van sociale situaties. Er is beperkt begrip van de sociale werkelijkheid en oorzaak-gevolg relaties. Er wordt onvoldoende gereflecteerd op het gedrag. Dit vraagt om een intensieve begeleiding. Doordat LCB leerlingen vaak problemen hebben met sociaal aanpassingsvermogen, hebben ze vaak niet de mogelijkheden om te voldoen aan de eisen die onze samenleving stelt. De leerkracht speelt een belangrijk rol door leerlingen bij sociale situaties te coachen (Fabriek en Widdershoven, 2005). Fabriek en Widdershoven geven ook aan dat wanneer de rest van de omgeving hun mogelijkheden niet goed inschat, ze vaak worden overvraagd, wat kan leiden tot gevoel van mislukking, wat weer invloed kan hebben op het zelfbeeld van deze jongeren. Het negatieve zelfbeeld kan weer leiden tot meer gedragsproblemen. Leerlingen doen succeservaringen op door individueel te werken in kleine stapjes. Kenmerken als structuur, veiligheid en continuïteit zijn belangrijk voor het pedagogisch klimaat (Geesing, 2005).

In de vorige hoofdstukken wordt er gesproken over een geschikte werkwijze die aansluit bij de onderwijsbehoeftes van onze leerlingen. Het is belangrijk om te onderzoeken welk aanbod geschikt is voor leerlingen van het praktijkonderwijs oftewel LCB leerlingen.

LCB leerlingen hebben een meer praktisch aanbod nodig, waarbij de zelfredzaamheid centraal staat (Nienhuis, 2002). Volgens Nienhuis betekent dit dicht bij het kind blijven en kijken wat de leerbehoeftes zijn van dat kind en wat aansluit bij de leefwereld van het kind. Niet elk kind mag je dus belasten met onnodige theoretische leerstof. Wanneer een kind meer kennis krijgt van mogelijke reacties op een sociale situatie, zal hij over het algemeen sociaal competent worden. Een kind is zeer gebaat bij samen zijn met andere leeftijdsgenoten. 'Leeftijdsgenoten vormen voor ieder kind belangrijk oefenmateriaal voor de sociale ontwikkeling. Sociale cognitie is daarvan één aspect, sociaal competent gedrag een ander', aldus Kohnstam (2002).

Nienhuis (2002) geeft aan dat leerlingen met LCB moeten weten waar ze aan toe zijn, eenduidigheid is daarbij van essentieel belang. Volgens Stevens (2002) bepalen leerlingen zelf wat ze doen, wanneer, hoe en waar. Iedereen is van nature leergierig en de meest effectieve manier van leren is volgens Stevens de manier die de leerlingen zelf hebben bedacht. Ook Ebens en Ettekoven (2005) geven aan dat het belangrijk is dat je leerlingen laat meedenken en mee beslissen, zodat hij eigenaar wordt van zijn eigen leerproces. Het handelen van een leerkracht vraagt veel structuur, duidelijkheid, nabijheid en aandacht.

In een tijd van toenemende individualisering vragen mensen zich af hoe het bevorderen van sociale competenties een bijdrage kan leveren aan de maatschappelijk samenhang. Ten Dam en Volman (1999) geven aan dat sociale competenties als onderwijsdoel zou moeten worden verbonden met burgerschapsvorming en identiteit ontwikkeling. Een rode draad binnen het onderwijsaanbod.

Niet alle (les)programma's en pakketten voor sociale vaarigheden/competenties zijn specifiek gericht op jongeren met een verstandelijke beperking. Het is belangrijk dat leerkrachten programma's gebruiken als inspiratiebron. De praktijk wijst immers uit dat aanpassingen altijd nodig zijn, omdat programma's steeds op maat moeten worden gemaakt voor de specifieke doelgroep op dat moment (Lammer & Meintser, 2005).

In de schoolgids van 't Wildveld (2012-2013) staat: "De school moet de leerling handvatten geven, zodat deze met genoeg bagage zijn toekomst tegemoet gaat. Een toekomst waarin de leerling zelfstandig kan wonen, werken, leren en zijn vrije tijd besteden." Als je het hebt over bagage, kan het vak "sociale competenties" daar een grote bijdrage aan leveren, zoals hierboven staat beschreven. Die bijdrage kun je zoals in de theorie en in de visie van de school beschreven, alleen leveren als het onderwijs aansluit bij de leerbehoeftes van de leerlingen. Het is dan ook een behoorlijk uitdaging om op de juiste manier aan te sluiten met aanpak en aanbod. Daarbij is het ideaal van onze school dat iedere leerling antwoord kan geven op de vragen: Wie ben ik ? Wat wil ik ? Wat kan ik ? Dit sluit aan bij de drie basisbehoeftes die Stevens heeft beschreven. Een vak als "sociale competenties" zou ruimte moeten geven om antwoorden te vinden op deze vragen en het bevredigen van de basisbehoeftes van leerlingen.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk omschrijf ik welke onderzoeksvorm ik heb gebruikt en hoe mijn onderzoek is opgebouwd. Ik leg per deelvraag uit welke werkvormen ik heb gekozen. Ook beschrijf ik op welke manier ik data ga verzamelen en welke keuzes ik hierin gemaakt heb. Dit is in een overzicht terug te lezen. Als laatste beschrijf ik de ethische kwesties waar ik mee te maken krijg en probeer ik de validiteit en betrouwbaarheid te bevorderen door middel van triangulatie.

Onderzoeksvorm

Mijn onderzoek is een actieonderzoek op schoolniveau. Dit heb ik gericht op de behoefte van de leerlingen van praktijkschool 't Wildveld en het handelen van de leerkrachten. Aan de hand van de verschillende vragenlijsten en de lessencyclus wordt er informatie verzameld over hoe leerkrachten leerlingen op een goede manier kunnen voorbereiden op het gebied van sociale en contactuele vaardigheden nodig voor school, werken en vrije tijd.

Een actieonderzoek wordt vaak omschreven als cyclisch. Dat wil zeggen dat het verloopt volgens een opeenvolging van fases. Als de cyclus is afgerond en is gebruikt om het eigen onderwijs op een hoger niveau te brengen, kunnen er weer nieuwe vragen worden opgeroepen. Het gaat hier dus om een opeenvolging van kennis produceren en kennis toepassen (Harinck, 2008). Ik heb voor actieonderzoek gekozen, omdat dit soort onderzoek een intense binding heeft met de werkvloer en het directe probleem. En daarbij staat bij dit onderzoek de leerkracht (of andere professional) aan het roer.

Aan de hand van dit onderzoek wil ik erachter komen welke werkwijze voor het vak "sociale competenties" aansluit bij de onderwijsbehoefte van de leerlingen en de onderwijsvisie van de school. Om te weten of dit passend is binnen praktijkschool 't Wildveld, kan er middels een vervolgonderzoek, worden gekeken of met behulp van deze aanbevelingen de beoogde resultaten bereikt worden (Harinck, 2008).

Onderwijseenheden

Ik ben zelf opdrachtgever en probleemeigenaar van dit onderzoek.

Het onderzoek betreft zestig leerlingen uit het eerste leerjaar (fase 1). Ook nemen de vier vakdocenten "sociale competenties" deel aan het onderzoek en zijn er vier Limburgse praktijkscholen betrokken bij het onderzoek.

Methodes en middelen

Per deelvraag wil ik ingaan op de methode die ik gebruik om mijn onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

Ik begin dit onderzoek met het afnemen van de vragenlijsten bij de leerlingen en de vakdocenten. Op deze manier kan ik de antwoorden zo snel mogelijk verwerken om vervolgens een lessencyclus op te stellen. Alle leerlingen krijgen dezelfde vragen voorgelegd, ook de leerkrachten krijgen vragen die overeenkomen, hetgeen de objectiviteit ten goede zal komen (Kallenberg 2007). Als laatste heb ik een vragenlijst uit laten gaan naar vier verschillende praktijkscholen. In deze vragenlijst vraag ik om hun ervaringen te delen.

Om een breder en duidelijker beeld te krijgen, gaan de vakdocenten zes weken het vak "Sociale competenties" op een andere wijze geven. Er wordt een werkwijze uitgetest die vast hangt aan de onderwijsvisie van de school, verschillende methoden, de mening van de leerlingen en de leerkrachten en de gevonden literatuur. Een willekeurige selectie van twintig leerlingen krijgt na het volgen van de lessencyclus een beknopte vragenlijst. Het gaat hier dan om vijf leerlingen uit vier verschillende klassen die willekeurig gekozen zijn. Uit die vragenlijst zal blijken hoe de leerlingen de nieuwe werkwijze hebben ervaren. Ook de ervaringen van drie vakdocenten wordt gepeild door middel van een vragenlijst. Er worden drie vragenlijsten afgenomen aangezien drie van de vier vakdocenten ook daadwerkelijk de lessencyclus hebben gegeven. De vragenlijsten die afgenomen zijn voordat er gestart werd met de lessencyclus dienen als uitgangspunt bij de preparatie van deze vragenlijsten.

Op de volgende deelvragen wil ik antwoord krijgen;

Wat vinden de leerlingen van de huidige werkwijze voor het vak "sociale competenties" en wat zouden ze graag anders zien?

Op deze vraag wil ik antwoord krijgen door middel van het afnemen van een vragenlijst. Ik stel leerlingen de vraag wat hun behoeftes zijn ten aanzien van het vak sociale competenties.

Wat vinden de vakdocenten "sociale competenties" van de huidige werkwijze voor het vak en wat zouden ze graag anders zien?

Op deze vraag wil ik antwoord krijgen door middel van het afnemen van een vragenlijst. Wat kunnen de vakleerkrachten zeggen over de huidige werkwijze en methoden en wat zouden ze graag anders zien.

Welke werkwijze voor het vak "sociale competenties" gebruiken andere praktijkscholen en wat zijn hun ervaringen?

Ik wil hier antwoord op krijgen door middel van het afnemen van een vragenlijst. Ik wil graag weten wat hun ervaring is met betrekking tot het vak "sociale competenties".

Wat hebben onze leerlingen nodig in hun ontwikkeling naar sociaal burgerschap?

Ik wil hier antwoord op krijgen door middel van theoretisch onderzoek en gegevens uit de vragenlijsten. Naar aanleiding van de vragenlijst stel ik een lessencyclus op die aansluit bij de leerbehoeftes van de leerlingen, de behoeftes van de vakdocenten en de visie van de school. Deze lessencyclus wordt binnen zeven weken gegeven. De ervaringen worden uiteindelijk steekproefsgewijs gemeten aan de hand van een interview met twintig leerlingen en de vier vakdocenten.

Plan van aanpak

Methodiek	Instrument	Betrokken	Reden
Vragenlijst	Vragenlijst voor de leerlingen	Leerlingen fase 1	Behoeftes meten
Vragenlijst	Vragenlijst voor vakdocenten "sociale competenties"	Vakdocenten "sociale competenties"	Behoeftes meten
Vragenlijst	Vragenlijst voor andere praktijkscholen	4 Limburgse praktijkscholen	Ervaringen delen
Lessencyclus	Een 7 weken durende lessencyclus voor de leerlingen van fase 1 verzorgt door 4 vakdocenten "sociale competenties"	4 vakdocenten/ leerlingen Fase 1	Uitproberen van een nieuwe werkwijze voor het vak "sociale competenties"

Interview	Interview voor leerlingen van Fase 1	20 leerlingen van fase 1	Ervaringen delen/meten.
Interview	Interview voor vakdocenten "sociale competenties"	4 vakdocenten	Ervaringen delen/meten

Ethische kwesties

Op de volgende manieren houd ik rekening met ethiek bij mijn onderzoek:

- Ik heb binnen de school aangegeven waar mijn onderzoek over gaat.
- Ik heb de leerlingen en vakdocenten op de hoogte gesteld van de vragenlijsten en het doel ervan.
- Ik heb alle informanten persoonlijk, per (begeleidende) brief of per mail om medewerking gevraagd aan dit onderzoek en het doel uitgelegd.
- De keuze om anoniem te blijven voor alle informanten was vrij, hier is discreet mee omgegaan.
- Ik heb de vragenlijsten/lessencyclus laten bekijken door verschillende experts/critical friends en hun feedback verwerkt.
- Ik heb tussentijds resultaten gedeeld met de andere vakdocenten om hen in het onderzoek te blijven betrekken.

Validiteit en betrouwbaarheid

Mijn onderzoeksvraag moet op minstens drie verschillende manieren worden benaderd. Triangulatie probeer ik toe te passen met een vragenlijst voor leerlingen, vakdocenten en ander praktijkscholen, een lessencyclus en als laatste het afnemen van een kort interview naar aanleiding van de lessencyclus.

Bij het onderdeel ethische kwesties van dit onderzoek beschrijf ik de manieren die ik gebruik om tot goede en betrouwbare antwoorden te komen. In de vragenlijsten laat ik leerlingen en leerkrachten meedenken over een nieuwe werkwijze van het vak die aansluit bij hun eigen behoeftes en de visie van de school. De andere praktijkscholen vraag ik hoofdzakelijk naar eigen ervaringen en mogelijke verbeteringen rondom het vak sociale competenties. Al hun antwoorden ga ik vervolgens met elkaar vergelijken. Ik ga op zoek naar overeenkomsten en verschillen. Het gaat daarbij vooral om het in kaart brengen van de behoeftes. Als laatste stel ik een lessencyclus op. Dit doe ik met behulp van de visie van de school die in theorie beschrijft hoe wij

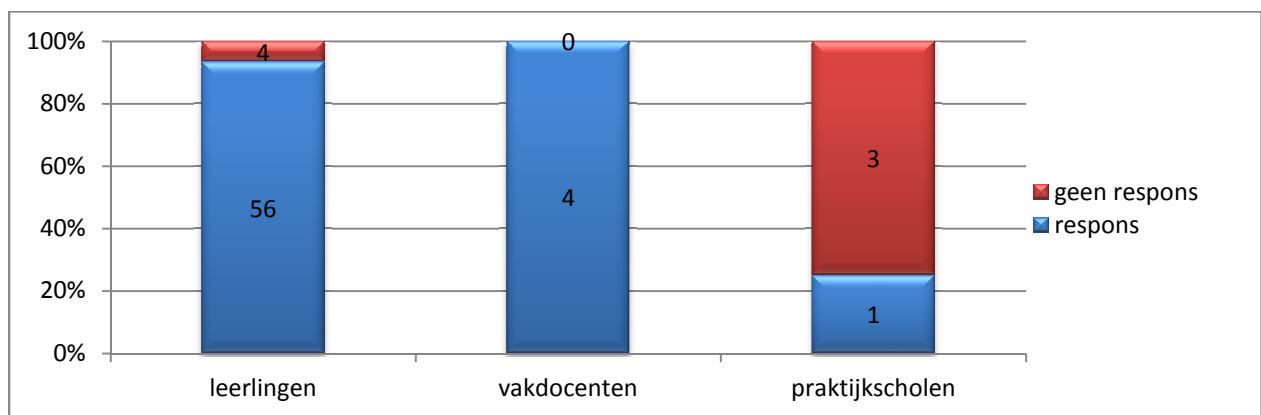
als school willen werken, maar ook de praktijk laat zien hoe het op dit moment gebeurt. Naar aanleiding van de vragenlijsten, de visie van de school en de gevonden literatuur wordt er een lessencyclus opgesteld die ik gebruik om een nieuwe werkwijze uit te proberen in de praktijk. Zo krijg ik een volledig beeld van de situatie.

Hoofdstuk 4: Data analyse en resultaten

In dit hoofdstuk presenteer ik de verzamelde gegevens en breng ik de verschillende data met elkaar in verband. Het betreft de uitkomsten van de vragenlijsten van de leerlingen, de vragenlijsten van de leerkrachten, de vragenlijsten van de praktijkscholen en de lessencyclus.

Datapresentatie

Om inzicht te geven in het aantal betrokkenen dat uiteindelijk aan dit onderzoek heeft meegewerkt, presenteer ik hieronder drie staafdiagrammen. Zie figuur 1.

Figuur 1

Het onderzoek betreft zestig leerlingen, vier vakdocenten en vier praktijkscholen. De percentages zijn gebaseerd op zesenvijftig retour ontvangen en ingevulde formulieren van de leerlingen, vier retour ontvangen en ingevulde formulieren van de vakdocenten en een retour ontvangen en ingevuld formulier van een praktijkschool.

De vragenlijsten zouden door zestig leerlingen worden ingevuld, maar er zijn vier lijsten leeg terug gekomen, twee door ziekte en twee omdat het nieuwe leerlingen betrof. Deze vier vragenlijsten worden voor dit onderzoek buiten beschouwing gelaten, omdat ze geen meerwaarde hebben voor het onderzoek.

De respons van de vakdocenten is 100% en van de andere praktijkscholen is het respons 25%. Omdat de respons van de praktijkscholen zo laag is, is het moeilijk om valide conclusies te trekken.

Data-analyse

Als houvast bij het opstellen van de data-analyse dienen de opgestelde deelvragen. Hieronder heb ik er echter voor gekozen om de deelvragen in te delen in categorieën. Omdat er sprake is van zogenaamde 'hoofd'- en 'vervolgvragen' zorgt dit voor meer overzicht.

Het vak "sociale competenties"

Leerlingen

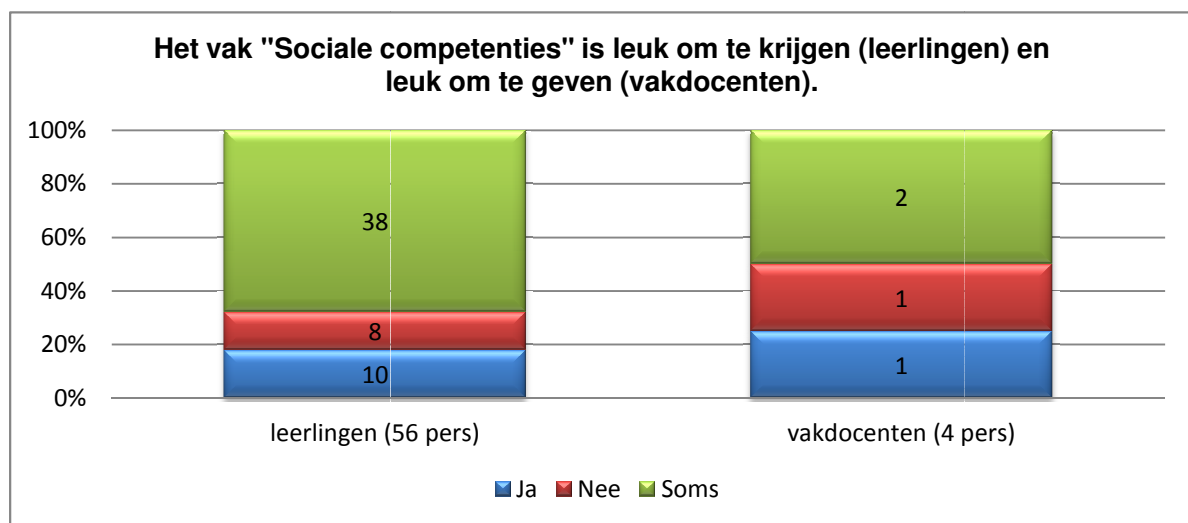
18 % van de leerlingen geeft aan het vak "sociale competenties" zoals het nu wordt gegeven leuk te vinden om te doen. Zo wordt meerdere malen benoemd dat er leuke opdrachten aan bod komen en dat je leert met andere kinderen om te gaan.

14 %, een duidelijke minderheid van de leerlingen, geeft aan het vak "sociale competenties" niet leuk te vinden. De reden die hiervoor wordt gegeven door de leerlingen is dat ze het vak saai vinden. Er wordt volgens hen veel in het boek of werkmapje gewerkt. Het grootste percentage leerlingen (68 %) geeft aan het vak "sociale competenties" soms wel en soms niet leuk te vinden. Dit is volgens enkele leerlingen sterk afhankelijk van wat er behandeld wordt in de les. Zie figuur 2.

Vakdocenten

Van de vier vakdocenten zegt een docent dat ze weinig plezier heeft in het geven van het vak "sociale competenties". Als reden hiervoor wordt gegeven dat er te weinig lesmateriaal voorhanden is, waardoor veel energie en tijd verloren gaan in zoeken naar geschikt lesmateriaal waardoor andere werkzaamheden in gedrang komen. Twee van de vier vakdocenten geven aan er soms wel en soms minder plezier in te hebben. Als reden geven ze hiervoor dat er te weinig lesmateriaal is, er geen leerlijn en geen uniformiteit is wat betreft het lesgeven.

Een van de vier vakdocenten geeft aan met plezier het vak "sociale competenties" te geven. Als reden wordt genoemd dat er veel ruimte is voor eigen invulling zodat er actuele lessen kunnen worden gegeven. Zie figuur 2.

Figuur 2

Leerbehoeftes

Leerlingen

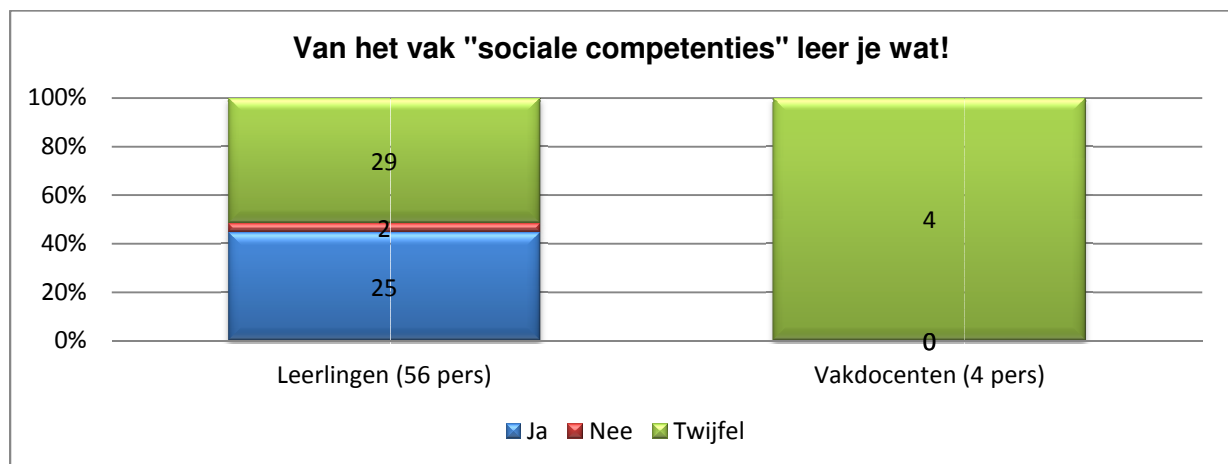
34% procent van de leerlingen vindt het belangrijk dat je bij het vak "sociale competenties" de sociale vaardigheden leert. Het merendeel benoemt hierbij dat met respect met iemand omgaan erg belangrijk is. 18% vindt het belangrijk dat de dertien competenties zoals ze op 't Wildveld staan voorgeschreven aan bod komen. 16% van de leerlingen vindt dat lessen vooral gericht moeten zijn op het stoppen van pesten. en 14% werkt het liefst aan zijn/haar eigen ontwikkeling. 7% van de leerlingen geeft aan heel veel van het vak "sociale competenties" te leren. "Ik ontwikkel mezelf heel erg, ik heb meer zelfvertrouwen" wordt benoemd. 45% van de leerlingen zegt veel van het vak "sociale competenties" te leren. De dertien competenties (samenwerken, respect, zelfstandigheid enz.) zoals op 't Wildveld gehanteerd, worden door de grootste groep leerlingen benoemd. 45% van de leerlingen vindt dat ze weinig leren van het vak "sociale competenties". Als belangrijkste reden wordt genoemd dat de leerstof erg eenzijdig is.

Vakdocenten

De vakdocenten lijken te beamen dat het onderwijsaanbod voor het vak "sociale competenties" zou moeten worden afgestemd op de leerbehoeftes van de leerlingen. Ze geven aan dat het vak een duidelijk bijdrage moet leveren aan hun ontwikkeling op verscheidene gebieden. De vier docenten geven allen aan dat het belangrijk is om leerlingen die handvatten te bieden dat ze dadelijk in de maatschappij kunnen

functioneren. Sociale vaardigheden spelen hierbij een belangrijke rol. Ook worden meerdere malen de dertien competenties als uitgangspunt en houvast benoemd voor de lessen "sociale competenties". "De leerlingen moeten de competenties leren begrijpen en proberen toe te passen in "echte" situaties". Thematisch werken gekoppeld aan de competenties zou voor de vakdocenten de ideale invulling zijn voor het vak "sociale competenties". Daarbij vinden drie van de vier vakdocenten dat de leerlingen zelf een bijdragen kunnen leveren bij het invullen van die thema's gekoppeld aan de competenties, zodat het meer aansluit bij de beleavingswereld en de leerbehoeftes van de leerlingen.

100% van de vakdocenten vindt dat leerlingen soms wel en soms niet iets leren van het vak "sociale competenties. Zie figuur 3. Volgens een vakdocent is dit sterk afhankelijk van de sfeer in de klas en het thema dat wordt behandeld. Sommige leerlingen hebben heel wat handvatten nodig om tot een actieve bijdrage te komen. Echte situaties nabootsen in vorm van rollenspelen is volgens een leerkracht iets wat duidelijk aanspreekt bij de leerlingen. Ze hebben dan ook echt het idee wat geleerd te hebben en spreken dit uit.

Figuur 3

Lesmateriaal

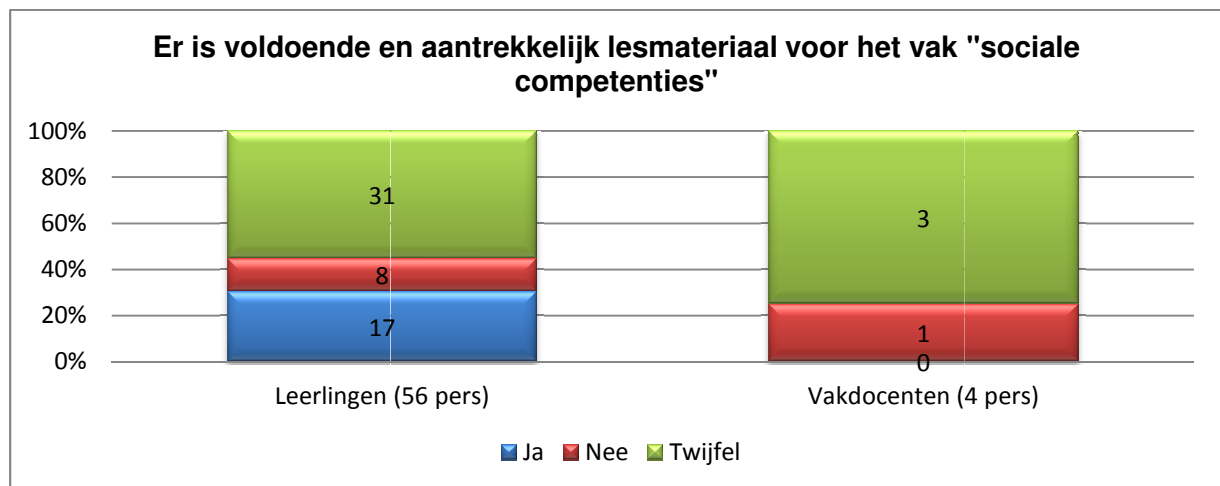
Leerlingen

30 % van de leerlingen vindt dat er leuke materialen en boeken zijn waarmee gewerkt wordt tijdens het vak "sociale competenties". Het grootste aantal leerlingen, maar liefst 55% twijfelt hieraan en een duidelijke minderheid van 15% vindt dat er echt geen leuk lesmateriaal is voor het vak. Zie figuur 4.

Vakdocenten

De vier vakdocenten geven aan dat er weinig geschikt lesmateriaal is. Een docent vindt zelfs dat er echt niets is. Zie figuur 4. "Omdat ik bijna alles zelf verzin en vorm geef" is de uitleg die er bij gegeven wordt. "Het lesmateriaal is gedateerd en is ook niet geschikt voor wekelijks gebruik" geven twee vakdocenten aan. De vakdocenten zijn het er over eens dat er eens samen geïnventariseerd moet worden welk lesmateriaal nog bruikbaar is en welk materiaal aan vervanging toe is.

Een vakdocent geeft aan dat de huidige methode "ik en de ander" bijvoorbeeld prima gebruikt kan worden als ideeënboek, maar niet structureel als methode gebruikt kan worden.

Figuur 4

Inhoud van het vak

Leerlingen

91% van leerlingen de grote meerderheid van de leerlingen geeft aan dat als ze iets zouden mogen veranderen aan het vak "sociale competenties" zij graag zouden willen dat lessen ook eens buiten de klas zouden kunnen plaatsvinden.

Een ander groot percentage van maar liefst 80% van de leerlingen zegt het belangrijk te vinden ze bij het vak niet constant op hun stoel hoeven te blijven zitten, maar ook toneelstukjes (rollenspellen) of ander soort spellen mogen doen die te maken hebben met het vak.

Ook zegt een groot percentage leerlingen van 79% dat ze graag veel willen samenwerken in groepjes of tweetallen tijdens de les.

68 % van de leerlingen vindt dat er wekelijks een les verbonden moet worden aan de 13 competenties en 64% zou graag aansluitende thema's willen behandelen.

Vakdocenten

Alle vakdocenten vinden dat er voldoende lesmateriaal aanwezig moet zijn dat aansluit bij de belevingswereld en de leerbehoeftes van de leerlingen. Ook geven twee vakdocenten aan dat er meer structuur aangebracht moet worden in het vak. Zo zou er een leerlijn voor het vak moeten worden opgesteld. Een vakdocent vindt dat er een goede combinatie moet zijn tussen een goede methode/leerlijn en actuele onderwerpen.

Het vak "sociale competenties" gekoppeld aan andere situaties/ vakken.

Leerlingen

88% van de leerlingen vindt dat je het vak "sociale competenties" ook kunt gebruiken in andere situaties. Het grootste deel van deze groep noemt de volgende reden: "Als er iets gebeurt, kun je respectvol/netjes/aardig reageren en/of helpen."

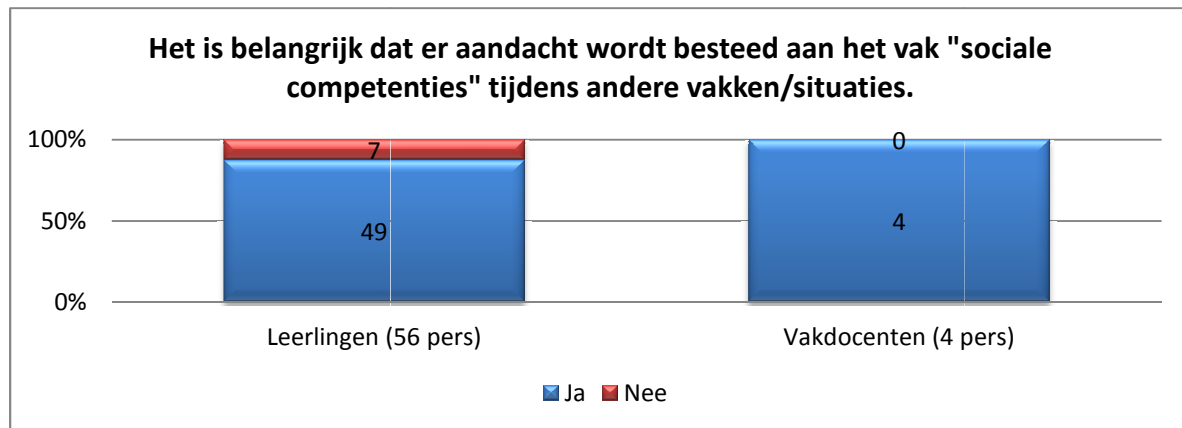
73% vindt het belangrijk dat er ook bij andere vakken aandacht wordt besteed aan "sociale competenties". Zie figuur 5.

Vakdocenten

Alle vakdocenten beamen dat het belangrijk is dat er ook bij andere vakken aandacht wordt besteed aan "sociale competenties". Zie figuur 5.

Als reden wordt genoemd dat "sociale competenties" niet iets moet zijn dat op zichzelf staat als vak maar daadwerkelijk kan worden toegepast in de praktijk, omdat het iets moet zijn wat "normaal" moet zijn in het gedrag van leerlingen. "Thema's moeten gedragen worden door de gehele school.

Twee vakdocenten geven aan dat momenteel van het vak sociale competenties al behoorlijk wat is terug te zien en twee vakdocenten hebben hier hun twijfel over. Zo geven alle vakdocenten aan dat er bij iedere les aandacht wordt besteed aan de "sociale competenties" maar dat er nog wel een bewustere koppeling gemaakt zou kunnen worden met andere vakken.

Figuur 5

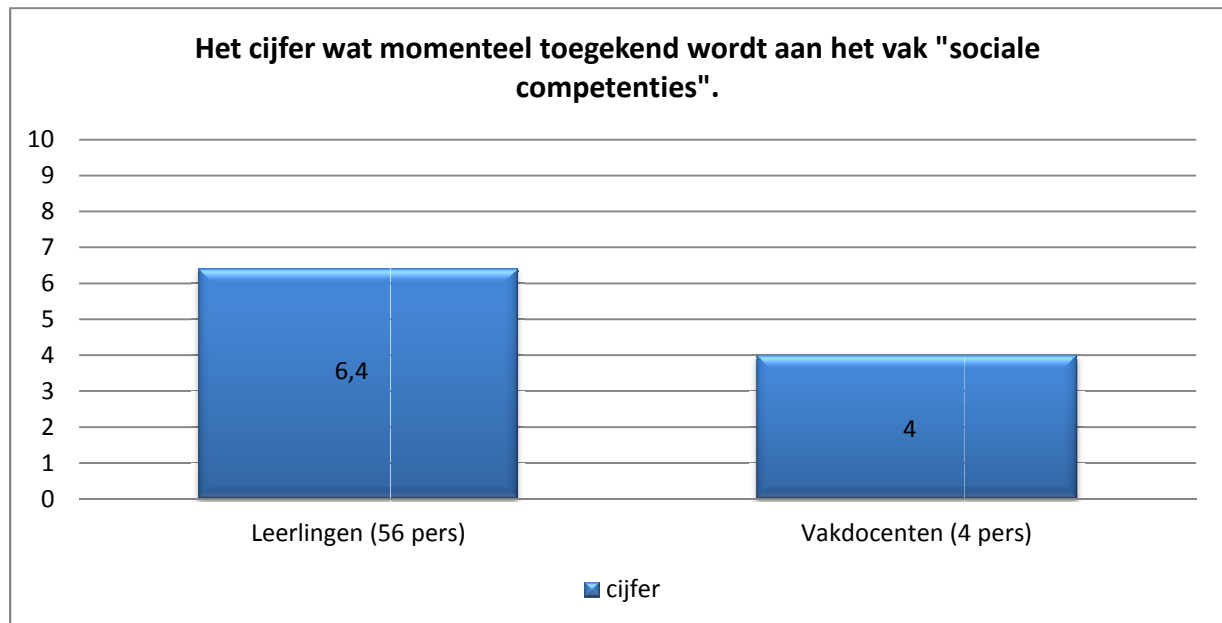
Werkwijze andere praktijkschool

Praktijkschool Petrus Donders in Roermond geeft aan dat leerlingen binnen het praktijkonderwijs niet zonder een vak als "sociale competenties" kunnen, omdat ze dit gewoonweg nodig hebben in de omgang met elkaar in de maatschappij. Ook geeft de praktijkschool aan dat zij geen methode gebruiken, maar wel projecten over pesten/drugs&alcohol/seksuele geaardheid enzovoort en zelfontworpen lessen en projecten via MEE. De praktijkschool geeft aan niet geheel tevreden te zijn over deze werkwijze. Het voordeel van de huidige werkwijze is dat er voldoende ruimte is voor eigen invulling en het nadeel is dat er geen hapklare methode is die houvast en richting zou kunnen bieden.

Een werkwijze voor het vak "sociale competenties" geschikt voor PRO leerlingen zou volgens de praktijkschool zich moeten richten op sociale vaardigheden met betrekking tot stage/werk (collega's/werkgever), persoonlijke groei (emoties, stoornissen, omgaan met kritiek) en op maatschappelijke zaken (seks, drugs, sociale media).

Het vak "sociale competenties" uitgedrukt in een cijfer.

Het cijfer dat de leerlingen nu gemiddeld aan het vak "sociale competenties" toekennen is een 6,4. Het cijfer dat de vakdocenten nu gemiddeld aan het vak "sociale competenties" toekennen is een 4. Zie figuur 6.

Figuur 6

De lessencyclus

Naar aanleiding van alle gegevens uit de vragenlijsten is er een lessencyclus opgezet. De lessencyclus is opgesteld met behulp van verschillende methoden en de gevonden literatuur. Er is getracht de lessencyclus zoveel mogelijk af te stemmen op de leerbehoeftes van de leerlingen en de wensen van de vakdocenten.

Omdat er door zowel de leerlingen en als de vakdocenten veelvuldig werd aangegeven dat hun voorkeur uitging naar thematisch werken, is er gekozen voor een thema. Ook werd er door de leerlingen en leerkrachten genoemd dat de sociale competenties een belangrijke rol moeten innemen tijdens de lessen. Er is uiteindelijk gekozen voor de sociale competentie: "samenwerken". Dit thema heeft zes tot acht weken de aandacht gekregen binnen het vak "sociale competenties". In de lessencyclus komt slechts een competentie aan bod.

Na het volgen van de lessencyclus is er steekproefsgewijs een vragenlijst afgenomen bij vijftientwintig willekeurig gekozen leerlingen. Ook hebben de vakdocenten hun ervaringen gedeeld aan de hand van een vragenlijst.

Hieronder wordt aangegeven wat de ervaringen zijn van zowel de leerlingen als de leerkrachten.

De nieuwe werkwijze

Leerlingen

56% van de leerlingen geeft aan dat de nieuwe werkwijze het vak "sociale

competenties" aantrekkelijker maakt. De reden die hiervoor wordt gegeven is dat er steeds leuke dingen worden gedaan zoals (rollen)spellen.

20% van de leerlingen twijfelt nog. 75% van deze leerlingen geeft aan dat ze nog te weinig lessen hebben gehad om het echt goed te kunnen beoordelen. 24% van de leerlingen vindt de nieuwe werkwijze niet leuk en noemen de werkwijze saai.

56% van de leerlingen geeft aan dat deze lessen "sociale competenties" wanneer ze op deze manier worden gegeven leerzaam zijn. De reden die het meest genoemd wordt is dat de afwisseling tussen spelletjes en opdrachten leuk en leerzaam zijn.

28% van de leerlingen twijfelt of deze werkwijze leerzaam is. 60% van deze groep leerlingen geeft aan dat spelletjes niet leerzaam zijn.

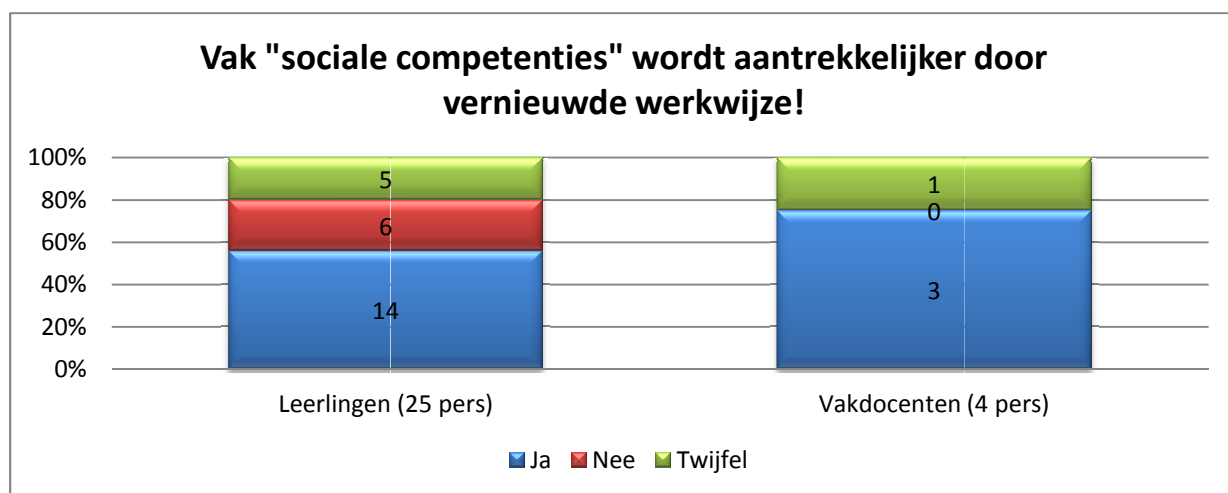
Vakdocenten

75% van de vakdocenten vindt dat de nieuwe werkwijze een verbetering is voor het vak "sociale competenties". De reden die ze hier onder andere voor geven is dat deze werkwijze afwisseling en houvast biedt. Ook vindt deze zelfde 75% van de vakdocenten dat de leerlingen meer zouden leren als de lessen op deze manier aangeboden zouden kunnen worden. Ze geven aan dat de doelstellingen duidelijk vermeld staan en dus goed gepresenteerd kunnen worden aan de leerlingen en er veel dieper op een thema wordt ingegaan.

25% van de vakdocenten vindt dat het op bepaalde vlakken wel en op bepaalde vlakken geen verbetering is. Deze vakdocent geeft aan dat de werkvormen en opdrachten veel aantrekkelijker zijn voor de leerlingen, maar soms nog te moeilijk.

100% van de vakdocenten vindt dat de lessencyclus aansluit bij de leerbehoeftes van de leerlingen.

Alle vakdocenten gaven aan dat hun ideaal was om thematisch te werken gekoppeld aan de dertien competenties. Volgens alle vakdocenten voldeed de nieuwe werkwijze hier volledig aan. Zie figuur 7.

Figuur 7

Op de vraag of er met de nieuwe werkwijze een eenvoudige koppeling gemaakt zou kunnen worden met de praktijk geeft 100 % aan dat dit goed mogelijk is. Volgens de vakdocenten staan de competenties in elke les centraal waar op deze manier nog meer aandacht voor is. De competenties zijn ook belangrijk in de bedrijfscultuur. Rollenspellen kunnen van grote betekenis kunnen zijn bij het nabootsen van praktijksituaties.

Voldoet de werkwijze aan de behoeftes/wensen van de leerlingen en vakdocenten?

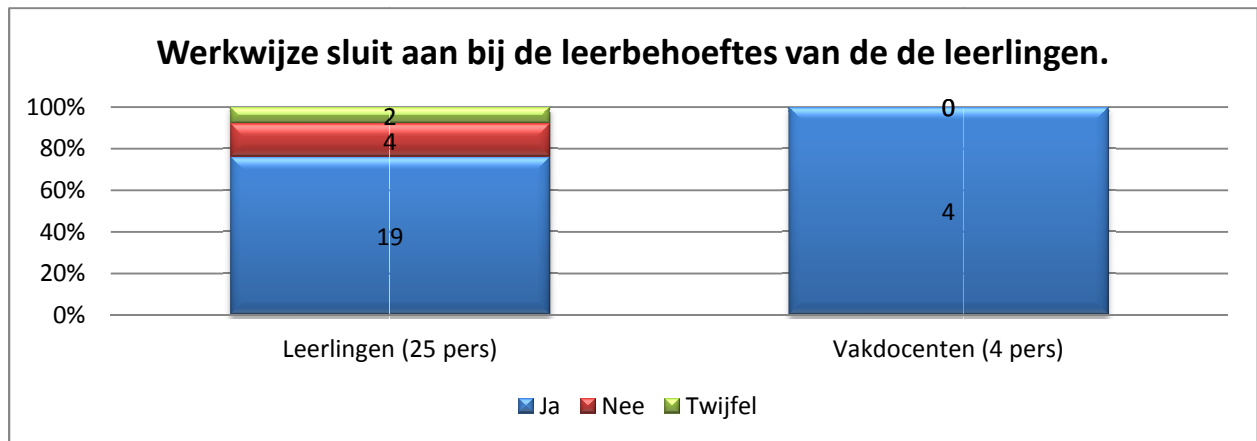
De leerlingen

In de vorige vragenlijsten gaven de meeste leerlingen en vakdocenten aan dat ze bepaalde onderdelen wilden terug zien in een nieuwe werkwijze voor het vak "sociale competenties". Door de meeste leerlingen en vakdocenten werden onderdelen als samenwerken, afwisseling in werkvormen, thematische werken, werken met competenties en opdrachten buiten de klas doen genoemd.

De grote meerderheid van de leerlingen 76% vond dat er vier of meer van deze genoemde zaken aan bod kwamen in de lessencyclus.

De vakdocenten

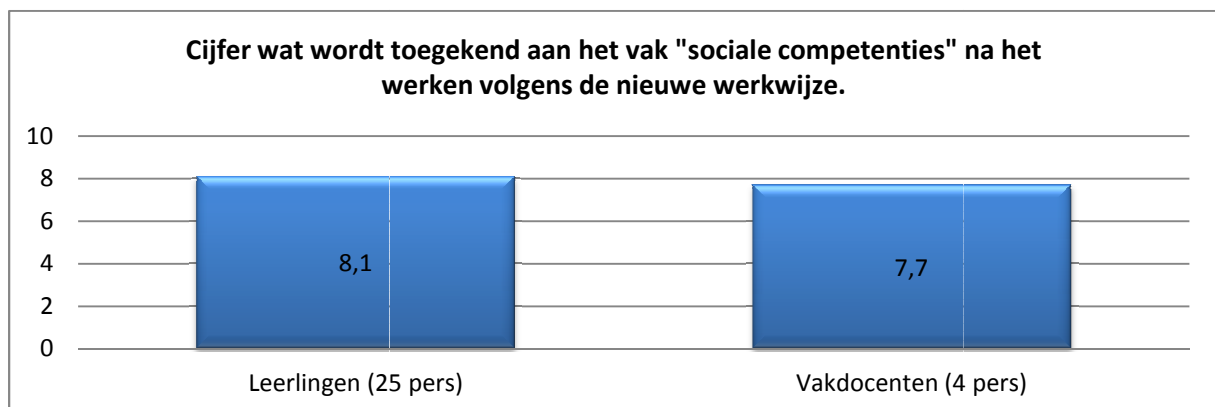
100% van de vakdocenten gaf aan dat er vier of meer onderdelen zoals hierboven genoemd tijdens de lessencyclus werden behandeld. Zie figuur 8.

Figuur 8

Het vak "sociale competenties" uitgedrukt in een cijfer.

Het cijfer dat de leerlingen na de lessencyclus gemiddeld aan het vak "sociale competenties" toekennen is een 8,1 . Het cijfer dat de vakdocenten nu gemiddeld aan het vak "sociale competenties" toekennen is een 7,7. Zie figuur 9.

Figuur 9

Hoofdstuk 5: Conclusies

In dit hoofdstuk worden de vraagstellingen beantwoord op basis van alle onderzoeksgegevens. Ook worden verbanden en samenhang in de gegevens beschreven en toegelicht. Opvallende onderzoeksgegevens worden genoemd en gepresenteerd. Tot slot worden er enkele aanbevelingen gedaan voor de praktijk.

Lammers (2009) geeft aan dat sociale vaardigheden en het kunnen omgaan met emoties en sociale competenties noodzakelijk zijn om op een prettige en constructieve manier te kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven.

De grote meerderheid van de leerlingen en vakdocenten geeft aan dat het vak "sociale competenties" soms wel en soms niet leuk is om te doen en te geven. De leerlingen geven aan dat het sterk afhankelijk is van de opdrachten die ze krijgen. Ook wordt er volgens deze leerlingen vaak hetzelfde gedaan wat het minder aantrekkelijk maakt. Vakdocenten beamen dit en benoemen dat er momenteel onvoldoende en oninteressant lesmateriaal voorhanden is en daardoor veel energie en tijd verloren gaat in zoeken naar geschikt lesmateriaal. Ook geeft een hoog percentage leerlingen aan dat ze momenteel weinig van het vak "sociale competenties" leren. Ook de vier vakdocenten geven aan dat ze het idee hebben dat leerlingen soms wel en soms niet wat leren van het vak "sociale competenties". Een zeer grote groep leerlingen twijfelt of vindt dat er momenteel onvoldoende leuke materialen en boeken zijn waarmee gewerkt kan worden tijdens het vak "sociale competenties". De vier vakdocenten sluiten zich bij de mening van deze groep leerlingen aan en vinden dat er momenteel te weinig lesmateriaal is dat aansluit bij de leerbehoeftes van de leerlingen.

Uit bovenstaande gegevens mag geconcludeerd worden dat het vak "sociale competenties" momenteel voor een grote groep leerlingen te weinig aansluit bij de leerbehoeftes en belevingswereld van deze leerlingen.

Een andere conclusie die je uit bovenstaande gegevens mag trekken, is dat leerlingen en leerkrachten aangeven dat er eens kritisch naar het vak gekeken mag worden om het een nieuwe impuls te geven. Zowel de leerlingen als de leerkrachten zijn niet tevreden over het lesaanbod en het lesmateriaal. Nienhuis (2002) bevestigt dat dit van essentieel belang is en dat je met je lesaanbod dicht bij het kind moet blijven en moet kijken wat de leerbehoeftes zijn van dat kind en wat aansluit bij de

leefwereld van het kind. Volgens de vakdocenten spreken rollenspelen erg aan en leerlingen benoemen dan ook dat ze iets geleerd hebben.

Ook zouden er volgens de vakdocenten leerlijnen moeten worden opgesteld, die structuur kunnen bieden en inzicht kunnen geven in de ontwikkeling van de leerling. Een positief neveneffect zou dan kunnen zijn dat er ook meer uniformiteit is in het lesaanbod. Nienhuis (2002) bevestigt dit en geeft aan dat leerlingen met LCB moeten weten waar ze aan toe zijn, eenduidigheid is daarbij van essentieel belang.

De vakdocenten geven aan dat het vak een duidelijk bijdrage moet leveren aan de ontwikkeling van de leerlingen op verscheidene gebieden. Hoeven (1993) bevestigt dit door te beweren dat er bij sociale competentie vier aspecten worden onderscheiden: cognitie, sociale vaardigheden, sociale gevoelens en sociale waardeoriëntaties. De conclusie die je hieruit kunt trekken is dat deze aspecten meegenomen moeten worden bij de keuze van een nieuwe werkwijze.

De vakdocenten vinden dat het onderwijsaanbod voor het vak "sociale competenties" zou moeten worden afgestemd op de leerbehoeftes van de leerlingen. Volgens Ebens en Ettekoven (2005) is het belangrijk dat leerkrachten leerlingen laten meedenken en mee beslissen, zodat zij eigenaar worden van hun eigen leerproces. Ook in de visie en de missie van praktijkschool 't Wildveld (2013) wordt dit benoemd. De leerlingen hebben aangegeven wat hun behoeftes zijn ten aanzien van het vak "sociale competenties".

Een grote meerheid van de leerlingen geeft aan dat ze het belangrijk vinden dat je bij het vak sociale vaardigheden leert. Ook worden de dertien competenties belangrijk geacht door een groot deel van de leerlingen. Dat er aandacht moet zijn voor thema's als pesten vindt een groot deel belangrijk en een groep leerlingen werkt graag aan zijn eigen ontwikkeling. De vakdocenten benoemen net als een grote groep leerlingen de sociale vaardigheden, de dertien competenties en het thematisch werken. De vakdocenten vinden dat de leerlingen de competenties moeten leren begrijpen en proberen toe te passen in "echte" situaties. De conclusie die je uit deze gegevens kunt trekken is dat de voorkeur van de leerlingen en de vakdocenten uitgaat naar thematisch werken gekoppeld aan de dertien competenties. Daarbij zouden de leerlingen zelf een bijdrage moeten kunnen leveren bij het invullen van die thema's, gekoppeld aan de competenties, zodat het meer aansluit bij de

belevingswereld en de leerbehoeftes van de leerlingen. Volgens Stevens (2002) bepalen leerlingen zelf wat ze doen, wanneer, hoe en waar. Iedereen is van nature leergierig en de meest effectieve manier van leren is volgens Stevens de manier die de leerlingen zelf hebben bedacht.

Praktijkschool Petrus Donders in Roermond bevestigt dat thematisch werken als voordeel kan hebben dat er veel ruimte is voor eigen invulling en het inspelen op actuele zaken. Als nadeel benoemt de school dat de invulling momenteel bij hen zo vrij is dat het soms structuur mist. Ook hier wordt het hanteren van een duidelijke structuur binnen het vak als essentieel benoemd.

De meerderheid van de ondervraagde leerlingen vindt dat je het vak "sociale competenties" ook kunt gebruiken in andere situaties. De vakdocenten beamen dit. Het nabootsen van echte situaties binnen of buiten de klas zou hierin betekenis kunnen hebben voor de leerlingen. Ook Vervoort (2010) geeft aan dat leren en oefenen in levensechte specifieke situaties competenties aanspreekt. Wat leerlingen weer beter in staat stelt hun individuele competenties te ontdekken en te ontwikkelen.

Ook vinden een grote meerderheid van de leerlingen het belangrijk dat sociale competenties ook terug komen binnen andere vakken. De conclusie die je hier uit zou mogen trekken is dat het vak "sociale competenties" niet op zichzelf moet staan. Een bewustere koppeling met andere vakken zou ideaal zijn. Het vak zou als een rode draad moeten fungeren. Thema's die worden behandeld binnen het vak zouden ook terug moeten komen binnen andere lessen.

Aanbevelingen naar aanleiding van de vragenlijsten:

- De dertien competenties zoals gehanteerd op praktijkschool 't Wildveld zouden aan bod moeten komen binnen elke les.
- De dertien competenties zouden verwerkt moeten worden in een thema (thematische werken).
- In een lessencyclus moet het nabootsen van "echte" situaties terugkomen. Dit kan met behulp van (rollen)spellen, gesprekken of bezoeken aan instanties/bedrijven enzovoort.
- Er zou een koppeling moeten plaatsvinden met andere vakken, waardoor het vak "sociale competenties" niet meer op zichzelf staat.

- De loopbaan van de leerling staat ook bij dit vak centraal. De leerling zou dus meer moeten meedenken over de invulling van de lessen, zodat er samen gezocht kan worden naar lesmateriaal dat aansluit bij de leerbehoeftes van de leerling.

De lessencyclus

De lessencyclus is opgesteld met behulp van verschillende methoden en de gevonden literatuur. Zo geeft Vervoort (2010) aan dat leerarrangementen een samenhangend geheel van activiteiten en leertaken binnen een bepaald thema moeten bevatten. Het leerarrangement moet bij voorkeur activerend, competentiegericht en integratief voor het gekozen thema of beroep zijn.

Er is getracht de lessencyclus zoveel mogelijk af te stemmen op de (leer)behoeftes van de leerlingen en de wensen van de vakdocenten. Volgens Ebens en Ettekoven (2005) is het belangrijk dat leerkrachten leerlingen laten meedenken en mee beslissen, zodat zij eigenaar worden van hun eigen leerproces.

Na het volgen van de lessencyclus zijn de leerlingen overwegend positief over de nieuwe werkwijze.

De leerlingen geven aan dat het vak op deze manier aantrekkelijker is om te volgen en dat ze er meer van leren. Bijna alle leerlingen zien meerdere onderdelen terug in de lessencyclus die aansluiten bij hun eigen wensen en (leer)behoeftes omtrent het vak "sociale competenties". De leerlingen gaven het vak "sociale competenties" gemiddeld eerst een 6,4 en dit cijfer is bijna 2 punten gestegen na het volgen van de lessencyclus, want ze geven nu gemiddeld een 8,1. Stevens (2008) geeft aan dat als je invloed kunt uitoefenen op je eigen leren, het leren betekenisvoller wordt. Uit bovenstaande gegevens mag dus worden geconcludeerd dat de nieuwe manier van werken aanspreekt bij de leerlingen en meer aansluit bij hun leerbehoeftes.

Na het geven van de lessencyclus zijn de vakdocenten ook overwegend positief. 75% van de vakdocenten vindt dat de nieuwe werkwijze een verbetering is voor het vak "sociale competenties". Daarbij zien ze dat leerlingen meer lijken te leren van deze nieuwe manier van werken. 100% van de vakdocenten vindt dat de lessencyclus aansluit bij de leerbehoeftes van de leerlingen.

Alle vakdocenten gaven aan dat het hun ideaal was om thematisch te werken, gekoppeld aan de dertien competenties. Volgens alle vakdocenten voldeed de nieuwe werkwijze hier volledig aan. De conclusie die hier uit getrokken zou mogen

worden is dat de vakdocenten enthousiast genoeg zijn en er unaniem achter staan om met deze nieuwe werkwijze aan de slag te gaan.

Aanbevelingen naar aanleiding van de lessencyclus:

Uit de vragenlijsten komt duidelijk naar voren dat onze leerlingen meer praktisch aanbod nodig heb. Nienhuis (2002) bevestigt dit en voegt er aan toe dat je dicht bij het kind moet blijven en moet kijken wat de leerbehoeftes zijn van dat kind en wat aansluit bij de leefwereld van het kind.

Naar aanleiding van de lessencyclus kunnen er conclusies worden getrokken.

- De nieuwe werkwijze zoals deze gepresenteerd werd in de lessencyclus is goed ontvangen door de leerlingen en vakdocenten. Het zou dus verstandig zijn om dit voort te zetten en verder te ontwikkelen. Als deze werkwijze ingezet zou worden binnen ons onderwijs dan zou het betekenen dat gedurende het jaar alle dertien competenties, zoals gehanteerd op 't Wildveld, op thematische wijze aan bod zouden komen.
- De leerlingen geven aan meer buiten de klas te willen werken. Dit kan heel leerzaam zijn, als er echte situaties nagebootst kunnen worden. Denk aan bezoek aan bedrijven, winkels, stageplek en of rollenspellen.
- De vakdocenten en leerlingen geven aan dat er nog meer koppeling zou mogen zijn met andere (praktijk)vakken. Er zou collectief gewerkt kunnen worden aan een bepaalde competentie of sociale vaardigheid. Dit is dan het thema binnen de lessen "sociale competentie" wat gedragen wordt door de hele school.
- De vakdocenten zijn het er over eens dat er eens samen geïnterviewd moet worden welk lesmateriaal nog bruikbaar is en welk materiaal aan vervanging toe is. Bijeenkomsten zouden een bijdrage kunnen leveren.
- Er moet voldoende lesmateriaal voor handen zijn waar lessen uitgehaald kunnen worden die aansluiten bij een thema. Geschikte methoden die aansluiten bij de doelgroep staan vermeld in de literatuurlijst (blz. 34 t/m 36).
- Omdat leerlingen en vakdocenten aangeven thematisch te willen werken is het een idee om na elke lessencyclus een project te starten omtrent een actueel thema. Er zou dan gedacht kunnen worden aan bijvoorbeeld pesten, normen en waarden, vriendschappen of een actueel nieuwsbericht. Aan dit thema

zouden dan workshops, bezoek aan musea of een bedrijfsbezoek gekoppeld kunnen worden.

- Uit het onderzoek komt naar voren dat structuur binnen het vak erg belangrijk is. Deze structuur zou kunnen worden aangebracht door duidelijke doelen op te stellen en deze weg te zetten in leerlijnen. Leerlingen geven aan niet altijd wat van het vak te leren. Struiksma en Hoogenkamp (2001) geven aan dat binnen het onderwijs het van belang is om het gevoel van competentie bij de leerlingen te ontwikkelen door de leerlingen trots te laten zijn op hun eigen kunnen en kwaliteiten. Door de ontwikkeling van leerlingen beter in beeld te brengen, zien leerlingen dat ze daadwerkelijk vooruitgang boeken binnen het vak.
- Het meten van de behoeftes van de leerlingen blijft van belang ook na dit onderzoek. Vakdocenten kunnen zelf door middel van een goede evaluatie tijdens en na de les een goede signaleringsfunctie hebben om te zien wie er nog extra training nodig heeft.

Discussie

Als deze werkwijze ingezet zou worden binnen ons onderwijs dan zou het betekenen dat gedurende het jaar alle dertien competenties zoals gehanteerd op 't Wildveld op thematische wijze aan bod zouden komen. Nu is er slechts één competentie behandeld. Het is raadzaam om na een jaar gewerkt te hebben met deze vernieuwde werkwijze, nogmaals de balans op te maken.

Het onderzoek heeft zich gericht op een selectie docenten, leerlingen en praktijkscholen. Uiteindelijk heeft maar één andere praktijkschool deelgenomen aan dit onderzoek. Informatie uitwisselen met andere scholen kan betekenisvol zijn, mits er voldoende kan worden vergeleken.

In het onderzoek zijn de meningen van vier vakdocenten meegenomen. Omdat het vak niet op zichzelf zou moeten staan, zou de mening van andere docenten ook een bijdrage kunnen leveren in de verdere ontwikkeling van het vak.

Dit onderzoek heeft zich gericht op leerlingen uit fase 1. Uiteraard hebben leerlingen uit de andere fases ook een mening over dit onderwerp. Deze informatie en hetgeen hierboven staat beschreven, zou meegenomen kunnen worden in een eventueel vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek

Hoewel ik al gauw inzag dat het onderwerp van mijn onderzoek het vak "Sociale competenties" zou moeten zijn, bleek het formuleren van een gerichte onderzoeksvraag niet eenvoudig. Omdat ikzelf het vak geef en ik ook zie dat er zo veel uit dit vak te halen is, wilde ik te veel in een keer. Ik ben een doener, iemand die gelijk wil starten en het liefst gelijk zo praktisch mogelijk. Precies de reden waarom mijn onderzoeksvraag te uitgebreid en te vaag bleef. Met behulp van mijn medestudenten, critical friends en mijn onderzoeksbegeleider ben ik uiteindelijk bij de kern van mijn onderzoek gekomen waarna er een onderzoeksvraag geformuleerd kon worden. Mijn onderzoeksbegeleider adviseerde me om te beginnen met het lezen van uiteenlopende literatuur met betrekking tot het onderwerp sociale competenties. Ik merkte al snel dat dit voor betere inzichten zorgde en er mede toe geleid heeft dat ik wist hoe ik met dit onderzoek moest gaan starten.

Het onderwerp "sociale competenties" staat zeer dicht bij mijn eigen praktijk. En dat betekent dat ik vooraf al een bepaald beeld van de situatie had. Mijn voorkennis en mijn eigen mening stonden me af en toe behoorlijk in de weg. Ik gebruikte bijvoorbeeld te vaak "Ik vind" en "ik denk" in mijn onderzoek. Mijn begeleider van de opleiding heeft me uiteindelijk doen inzien dat een onderzoeker te allen tijde objectief moet blijven en zijn eigen voorkennis, meningen en emoties tijdens het onderzoeken moet loslaten. Toen het onderzoek vorderde lukte het me steeds beter om mijn subjectieve beeld los te laten en op een objectieve manier te onderzoeken.

Wat ik ook zeker wil benoemen is dat dit onderzoek heeft geleid tot reflectie, reflectie op mijn eigen handelen, maar wellicht ook op het handelen van mijn mede vakdocenten. Reflectie is voor de leerling noodzakelijk binnen het vak "sociale competenties" maar ook zeker voor de leerkracht. Ik besef me dat leerlingen niet alleen leren van ons maar wij ook van hen. Ze kunnen de juiste input geven voor een goede les. Nooit eerder is zo uitgebreid in beeld gebracht wat de leerbehoeftes zijn van leerlingen binnen een vakgebied. Nog meer, dan we al deden, moet de leerling centraal staan. En voor mij als docent is het zaak om na iedere les terug te kijken of dit ook daadwerkelijk gelukt is.

Om onderzoek te kunnen doen moet men een totaaloverzicht hebben van alle fasen in het onderzoeksproces, en men moet deze onderzoeksfasen beheersen. Ik ben gestart zonder dat ik deze volledig beheerste. Voor de beginnende onderzoeker is het van groot belang om alle procedures, vaardigheden en activiteiten van tevoren goed door te nemen en te overleggen met deskundigen en de teamleden die betrokken zijn bij het onderzoek. Door tijdgebrek kwam ik hier niet voldoende aan toe. Dit wil ik een volgende keer anders doen, omdat ik nu het gevoel heb dat ik mijn collega's soms te veel druk heb opgelegd met het uitvoeren van opdrachten. Ik besepte te weinig dat ik volledig in het onderwerp zit en zij wat meer informatie nodig hebben om bepaalde zaken binnen het onderzoek beter te begrijpen.

Tijdsplanning is en blijft voor mij een valkuil. Tijdens de opleiding ben ik twee maal zwanger geweest en daar heb ik twee prachtige gezonde dochters aan over gehouden. Deze zwangerschappen, de studie, mijn werk en een verhuizing zorgde tezamen voor een behoorlijk intensieve periode. Dit heeft mede te maken met een heftige voorgeschiedenis wat betreft zwangerschappen die behoorlijk wat angst met zich mee heeft gebracht. Angst die sterk aanwezig was bij de twee zwangerschappen van mijn dochters.

In eerste instantie had ik geen vaste dag waarop ik kon werken aan mijn studie. Ik miste structuur en dat zorgde voor onrust. Het bleek lastig om me aan een planning te houden. Prioriteiten stellen is erg belangrijk. Ik vind het vooral moeilijk om hierin keuzes te maken. Ik moet dus voor mezelf nog beter in kaart brengen welke zaken belangrijk zijn en welke zaken nog wel even kunnen blijven liggen.

Uiteindelijk heb ik samen met mijn moeder en mijn schoonmoeder, die regelmatig oppassen, vaste dagen afgesproken om te studeren. Dit zorgde voor rust en structuur die ik ontzettend hard nodig had.

Mijn sterke punten ten aanzien van de onderzoeksvaardigheden zijn:

- Onder bepaalde prive omstandigheden toch nog aardig kunnen presteren;
- Dat ik ondanks alle omstandigheden toch doorzettingsvermogen heb getoond;

Mijn zwakke punten ten aanzien van de onderzoeksvaardigheden zijn:

- Ik had naar mijn mening meer mogen overleggen met deskundigen en de teamleden die betrokken zijn bij het onderzoek, ook al is het maar duidelijkheid voor hen te scheppen en onzekerheid bij mezelf weg te nemen.

- Ik had procedures, vaardigheden en activiteiten beter door moeten nemen waardoor mijn onderzoek meer doordacht zou zijn en ik minder voor verrassingen zou komen te staan;
- Ik had meer rekening mogen houden met het feit dat andere mensen het druk hebben en wellicht geen tijd hebben voor mijn onderzoek. Dit gezien het feit dat er zoveel mensen betrokken zijn bij een onderzoek. Je moet altijd rekening houden met onverwachte zaken die tussendoor kunnen komen.
- Ik moet beter plannen. Door een onoverzichtelijke planning zorgde ik er voor dat de druk groter werd. Dit zorgde voor veel onnodige spanning en onrust in mijn lijf;
- Het is best moeilijk om niet je eigen visie op zaken te betrekken. Ik had sterk de neiging om vanuit mijn eigen mening van start te gaan. Ik heb er soms best wel moeite mee gehad om mijn eigen mening en voorkennis los te laten.

Welke zaken zijn van belang voor een eventueel vervolgonderzoek:

- Een overzichtelijke planning maken. In deze planning moet een duidelijke structuur zichtbaar zijn.
- De procedures, vaardigheden en activiteiten van te voren goed door te nemen. Goed voorbereid en doordacht te werk gaan, maar ook voortdurend blijven reflecteren, om zaken zo goed en zo snel mogelijk bij te stellen.
- Voldoende overleggen met deskundigen en de teamleden die betrokken zijn bij het onderzoek. Zij kunnen een meerwaarde betekenen voor mijn onderzoek maar ook om bevestiging te geven en daardoor vertrouwen.

Slotwoord

Mijn dank spreek ik uit naar de volgende mensen; mijn moeder omdat ze altijd voor mij klaar staat, me motiveert en steunt. Mijn man Jeroen omdat hij mijn stabiele factor is waar ik altijd op kan bouwen, mijn collega Marloes die zorgde voor een luisterend oor en de nodige ontspanning tijdens de ritjes naar Eindhoven, mijn directe collega's van het vak "Sociale competenties" bedank ik voor hun hulp en goede inzet, mijn twee begeleiders Mieke Wijdeveld en Wim van der Meulen omdat ik veel van ze heb geleerd en tot slot de directie van praktijkschool 't Wildveld. Ondanks het feit dat het niet makkelijk is geweest, ben ik achteraf dankbaar dat mij die kans is geboden om deze studie te volgen en me nog meer te ontwikkelen.

Loes Sanders

Literatuurlijst

Boeken

- Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2011). Praktijkonderzoek in de school. Bussum: Coutinho.
- Kallenberg, T. Koster, B. Onstenk, R. Scheepsma, W. (2011). Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Hoebe, S (1993). Een interactionele aanpak van gedragsproblemen. Lisse: Swets & Zeitlinger
- Kohnstamm, R. (2011) Kinderen als beroep. Praktische ontwikkelingspsychologie. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Robbins, S. & Hunsaker, L. (2007). Training van interpersoonlijke vaardigheden. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- ten Dam, G. & Volman, M. (1999). Scholen voor sociale competentie. Een pedagogisch-didactische benadering. Lisse: Swets & Zeitlinger
- Adriaansen, M. & Caris, J. (2011) Elementaire sociale vaardigheden. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Geus, R. & Genneep, A. van, (2004). *Gewoon er bij*. Mensen met lichte cognitieve beperkingen en ernstige psychische en/of gedragsproblemen. Meppel: Krips.
- Lieshout, van, T. (2003). Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. . Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Struiksma, C & Hoogenkamp, M. (2001) Sociale competentie in continuüm van zorg. Een vak apart. Leuven/Leusden: Acco.

Werkdocument

- Lammers, M. (2009). Werkdocument- overzicht programma's en materialen sociaal emotionele ontwikkeling voor leerkrachten van SO en VSO en ondersteuners van mensen met een verstandelijke beperking. Utrecht: Movisie.

Lesmethoden

- Warneke, E & Banens, J. (2011) Leefstijl vso, pro, lwoo, sociaal-emotionele vaardigheden voor het voortgezet speciaal onderwijs. Meppel: Edu'Actief.
- Drabbe, S & Ufkes, M (2012) Proarts reader. "Theaterdag". Arnhem: Proarts
- Ligtendag, L, Jiskoot L, Meezen, I, Blakenburg, K & Vos, J (2009) STIP VSO Sociale training in de praktijk. Lochem: Edu-desk.
- van den Broek, A (2008) De school is van ons. Sociale vaardigheden op school. Amsterdam: Eenvoudig Communiceren.
- Tielemans, R (2007) Energize 3. Energizers en didactische werkvormen voor jongeren en volwassenen. Meppel: Edu'Actief.
- Loning, N (2012) Energize IV. Werkvormenboek voor het puberbrein. Meer dan 60 werkvormen voor het voortgezet onderwijs. Meppel: Edu'Actief.
- Kleisen, J & Rozing, G (2005) Leren op maat. Studie- & sociale vaardigheden. Leeuwarden: Eisma Edumedia.
- Prior, F & Walraven G (1999) Sociale competenties, zelf leren. Utrecht: Sardes.
- Koelewijn, A. Komen, M. Veenman, I & Hoogenkamp, M. (2002) Leerlijn sociale competentie voor zeer moeilijk lerende leerlingen van 4 tot 20 jaar. Pedagogisch instituut CED-groep Rotterdam.

Publicaties op internet:

- SSONML (2012) Over SSONML. Visie en missie. Binnengehaald op 13 december van: <http://www.ssonml.nl/>
- Praktijkschool 't Wildveld (2012) Over het Wildveld. Visie en missie. Binnengehaald op 13 december van: <http://www.ssonml.nl/wildveld>
- Stoffele, L. (2011). Sociale vaardigheidstraining project brugklas. Sociale competenties meetbaar maken. Binnengehaald op 24 januari van: <http://www.stoffele.nl/plusklas/social%20vaardigheid%20training.pdf>
- Stevens, L (2008). Krachtig leren: adaptief onderwijs. Binnengehaald op 15 februari van: <http://www.wij-leren.nl/over-denken-en-doen.php>
- Huygen (2007). Sociale vaardigheden. Handleiding leskist sociale vaardigheden. Binnengehaald op 15 februari van: www.ggd Kennisnet.nl
- Rijksoverheid (1999) Ministerie van onderwijs, cultuur en wetenschappen. Imago en zelfbeeld. Overzicht, onderzoek en studiekeuze van jongeren.

Binnengehaald op 20 februari van: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2008/03/26/overzicht-onderzoeken-studiekeuze-jongeren-imago-en-zelfbeeld-van-leraren.html>

- Rijksoverheid (2012) Kan ik mijn kind aanmelden voor praktijkonderwijs. Indicatie voor praktijkonderwijs. Binnengehaald op 20 februari: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-kan-ik-mijn-kind-aanmelden-voor-praktijkonderwijs.html>
- Novio Dato (2011) Interviewvragen. De juiste vragen stellen. Binnengehaald op 25 februari van: <http://www.interviewvragen.nl/>
- Open vision multimedia (2007) Methode voor sociale competentie. STIP VSO. Binnengehaald op 21 maart van: <http://www.edu-desk.nl/boeken/20>; STIP methode voor VSO
- Dilts, R. (2001) "Skills of sponsorship" De niveaus van leren veranderen. Binnengehaald op 28 maart 2013 van: http://www.kessels-smit.nl/files/niveaus_van_dilts.pdf
- Vervoort, M. (2010) "Levensecht leren". Binnen gehaald op 12 juni van: <http://www.teamonderwijs.nl/download/content/Investeren-Levensecht-Leren.pdf>

Bijlagen

Vragenlijsten	Pagina 48 t/m 55
Begeleidende brieven	Pagina 56 t/m 58
Uitwerking vragenlijsten	Pagina 59 t/m 69
Lessencyclus	Pagina 70 t/m 73
Vragenlijsten n.a.v. de lessencyclus	Pagina 74 t/m 77

Vragenlijsten

't Wildveld
school voor praktijkonderwijs

Leerlingen Praktijkschool 't Wildveld

De leerkracht legt uit wat je moet doen. Vervolgens probeer je heel serieus de vragen in te vullen. Jouw antwoord is namelijk erg belangrijk voor mijn onderzoek!!!

Zet een cirkel om het goede antwoord en/of schrijf op de stippellijn wat je antwoord is.

Naam:

Ik zit in fase 1.1. /1.2.

1. Ik vind het leuk om het vak "sociale competenties (ik en de ander) " te doen.....

☐ Ja ☐ Nee ☐ Soms wel, soms niet

Omdat.....
.....
.....
.....
.....

2. Wat zou je bij het vak sociale competenties moeten leren?

.....
.....
.....
.....
.....

3. Als we een opdracht van "sociale competenties (ik en de ander)" hebben gedaan, heb ik het gevoel dat ik wat geleerd heb. Geef hieronder aan hoeveel je geleerd hebt volgens jou.

- ☐ Heel veel ☐ Veel ☐ Weinig ☐ Niks

Omdat.....

4. Zijn er leuke materialen en/of boeken waar je mee mag werken tijdens het vak sociale competenties.

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Twijfel

5. Stel je voor er mogen wat dingen veranderd worden aan het vak "sociale competenties (ik en de ander)" wat zou je dan graag willen veranderen?

Kruis aan wat jij belangrijk vindt (het mogen meer antwoorden zijn):

- ☐ Ik wil graag kunnen samenwerken in een groepje of tweetallen.
- ☐ Ik wil graag aan opdrachten kunnen werken met weinig hulp van de leerkracht.
- ☐ Ik vind het belangrijk dat we veel samen doen met de hele klas.
- ☐ Ik vind het belangrijk dat ik bij het vak sociale competenties niet constant op mijn stoel hoeft te blijven zitten maar ook toneelstukjes (rollenspellen) of ander soort spellen mag doen die te maken hebben met het vak.
- ☐ Ik vind het belangrijk dat ik bij het vak sociale competenties leer over bijvoorbeeld Pesten, normen en waarden en mezelf en anderen meer leer te begrijpen.
- ☐ Ik vind dat ik bij het vak veel moet leren over de verschillende competenties.
Bijvoorbeeld; een week gaat het over samenwerken en de andere week gaat het over jezelf kunnen presenteren.
- ☐ Ik vind het belangrijk dat we niet alleen in de klas blijven maar ook eens buiten de klas een opdracht doen.
- ☐ Ik vind dat de opdrachten moeten aansluiten bij mijn niveau.

Wat vind je verder nog belangrijk wat hierboven nog niet genoemd is

.....

.....

.....

6. Kan je het vak sociale competenties ook gebruiken in andere situaties.

Bijvoorbeeld tijdens de pauze in de kantine, op stage of tijdens een ander vak?

- ☐ Ja
 - ☐ Nee
 - ☐ Zo ja, hoe dan?
-
-
-

7. Vind je het belangrijk dat er ook bij andere vakken aandacht wordt besteed aan sociale competenties?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

8. Wat zou je het vak "sociale competenties" op dit moment voor cijfer geven.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Einde vragenlijst, bedankt voor je hulp.

Groetjes Juf Loes

Leerkrachten van school voor praktijkonderwijs

Deze vragenlijst is uitsluitend bedoeld voor de leerkrachten die het vak sociale competenties geven of lange tijd hebben gegeven.

1. Ik vind het leuk om het vak "sociale competenties" te geven.....

- ☐ Ja ☐ Nee ☐ Soms wel, soms niet

Omdat.....

2. Wat zouden leerlingen bij het vak sociale competenties moeten leren?

.....

3. Het vak "sociale competenties" zou gericht moet zijn op;

- ☐een aantal weken een thema behandelen.
☐losse op zichzelf staande lessen.
☐op het werken met verschillende competenties.
☐

....anders.....

Waarom?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Als de leerlingen aan opdrachten van sociale competenties hebben gewerkt, heb ik echt het idee dat ze wat geleerd hebben.

- ☐ Ja ☐ Nee ☐ Soms wel, soms niet

Omdat.....

.....

.....

.....

.....

5. Zijn er leuke materialen en/of boeken waar je mee mag werken tijdens het vak sociale competenties?

- ☐ Ja, omdat.....
-
-
-
-
- ☐ Nee, omdat.....
-
-
-
-
- ☐ Twijfel, omdat.....
-
-
-
-

6. Als het vak "sociale competenties een andere inhoud/invulling zou mogen krijgen wat zou je dan graag anders zien?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Ken je al methoden of werkwijze voor het vak "sociale competenties" die we zouden kunnen gebruiken? Waarom zouden deze geschikt zijn?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Zie je bij andere vakken iets terug van het vak sociale competenties?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Twijfel
- ☐ Zo ja, wat zie je terug

.....

.....

.....

9. Vind je het belangrijk dat er ook bij andere vakken aandacht wordt besteed aan sociale competenties?

- ☐ Ja , hoe dan?

.....

.....

.....

.....

.....

- ☐ Nee

10. Hoe tevreden ben jij momenteel met het vak sociale competenties op schaal van 1 tot 10?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Helemaal niet tevreden

Helemaal tevreden

Bedankt voor je medewerking aan dit onderzoek.

Loes Sanders

't Wildveld

school voor praktijkonderwijs

Vragenlijst voor andere PRO scholen**Naam PRO school:**

.....

1. Wordt er bij jullie op school een vak gegeven wat zich richt op sociale competenties/ (sociale vaardigheden).

Ja / nee

Wat is de reden dat het wel of niet gegeven wordt.....

1. Welke werkwijze gebruiken jullie voor het vak "sociale competenties"?**Antwoord:****2. Zijn jullie tevreden over deze werkwijze?**

- ☐ Ja, omdat.....
- ☐ Nee, omdat.....
- ☐ Anders, omdat.....

3. Waar zou een werkwijze voor sociale competenties geschikt voor PRO leerlingen volgens jullie aan moeten voldoen?**Antwoord:****Bedankt voor het invullen van deze vragenlijst.****Met vriendelijke groet,****Loes Sanders**

Begeleidende brieven

Hallo collega's,

Zoals jullie weten ben ik bezig met het afronden van mijn Master SEN opleiding. Ik sluit deze opleiding af met een onderzoek. Ik wil jullie dan ook vragen door middel van deze mail om jullie medewerking voor het welslagen van mijn onderzoek. Mijn onderzoek richt zich op het vinden van een "nieuwe" werkwijze voor het vak sociale competenties, die aanluit(en) bij de onderwijsvisie van onze school. Alleen met jullie hulp kan ik op zoek gaan naar een eventueel nieuwe methode. Ik vraag jullie dan ook om de ingevulde vragenlijst voor.....2013 terug te zenden.

Jullie worden uiteraard op de hoogte gehouden van de uitkomst van het onderzoek.

Alvast hartelijk bedankt voor jullie moeite.

Groet,

Loes

Geachte heer/mevrouw,

Ik ben Loes Sanders, leerkracht op school voor praktijkonderwijs 't Wildveld. Ik volg een Master SEN opleiding en ben momenteel bezig met afstuderen. Ik sluit mijn studie af met een onderzoek. Mijn onderzoek richt zich op het vinden van een "nieuwe" werkwijze voor het vak sociale competenties, die aanluit bij de onderwijsvisie van onze school.

Ik wil dan ook door middel van deze brief uw medewerking vragen voor het welslagen van mijn onderzoek. Ik wil graag in week..... een vragenlijst laten invullen door uw zoon/dochter om zo een antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag.

Graag verneem ik van u of u hier bezwaar tegen heeft.

Alleen als u bezwaar heeft tegen het invullen van de vragenlijst, vult u de onderstaande strook in en laat u uw zoon/ dochter deze in week bij de administratie van praktijkschool 't Wildveld inleveren.

Met vriendelijk groet,

Loes Sanders

.....
Ik heb er bezwaar tegen dat mijn zoon/dochter een vragenlijst invult over het vak sociale competenties.

Naam:

Handtekening:

.....

Geachte heer/mevrouw,

Ik ben Loes Sanders, leerkracht van 't Wildveld te Venlo, voor praktijkonderwijs . Ik volg een Master SEN opleiding en ben momenteel bezig met afstuderen. Ik sluit mijn studie af met een onderzoek. Ik wil dan ook door middel van deze mail uw medewerking vragen voor mijn onderzoek. Mijn onderzoek richt zich op het vinden van een "nieuwe" werkwijze voor het vak sociale competenties, die aanluit bij de onderwijsbehoeftes van de leerling en onderwijsvisie van onze school.

De ingevulde vragenlijst zou uiteindelijk een bijdrage kunnen leveren in het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag. Ik vraag u dan ook om de ingevulde vragenlijst in week..... terug te zenden naar bovenstaand e-mail adres.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Loes sanders

Uitwerking vragenlijsten

Ik vind het leuk om het vak "sociale competenties (ik en de ander) " te doen.....

Ja 10 18%

Reden:

Er zitten heel wat leuke opdrachten (lessen) bij. 4

Ik kan veel samenwerken.

We gaan vaak film kijken of spelletjes spelen uit het boek.

Je met andere kinderen leert om te gaan. 2

Dat ik kan leren sociaal te zijn.

Dat het op een leuke een leerzame manier gebracht wordt.

Nee 8 14%

Reden:

Saaï (je leert er niks) 3

Je moet presenteren en voor de klas moet staan. 2

We alleen in een mapje of boek werken. 2

Ik kan mijn energie niet kwijt. 1

Soms wel, soms niet 38 68%

Reden:

Het soms saaï is wat we doen in de les en soms leuk. 15

Er worden interessante dingen besproken. 4

Het is vaak een gezellige sfeer, maar soms is de klas ook te druk. 3

Het soms niet goed wordt uitgelegd en dan snap ik het niet. 3.

De meneer soms te veel uitlegt. 2

Ik vind de spelletjes die we doen heel leuk en andere dingen weer stom. 2

Je kunt niks met vak doen later. 2

Ik soms een slechte dag heb.

Dat ligt aan de leerkracht.

Het is soms leuk en soms saaï maar je leert veel

Ik haat school.

Ik er al heel veel over weet.

Is wel leerzaam.

weet niet

2. Wat zou je bij het vak sociale competenties moeten leren?

Met (respect) met elkaar om leren gaan/ sociale vaardigheden 19 34%

Samenwerken, zelfstandigheid (13 competenties). 10 18%

Pesten (en plagen) stoppen. 9 16%

Zelfvertrouwen (hoe ik zelf ben/eigen ontwikkeling 8 14%

Weet niet. 3 5%

Diversen 13%

Hoe je andere kinderen beter leert kennen.

Wat emoties enzo zijn.

Wat je wel en niet moet doen en je grenzen verleggen.

Over werk en stage.

Hoe je met geld moet omgaan.

Over motorcross en dat soort dingen.

Gewoon alles.

3. Als we een opdracht van "sociale competenties (ik en de ander)" hebben gedaan, heb ik het gevoel dat ik wat geleerd heb. Geef hieronder aan hoeveel je geleerd hebt volgens jou.

☐ Heel veel 4 7% ☐ Veel 25 45% ☐ Weinig 25 45% ☐ Niks 2

Reden:

Je leert veel over jezelf en van anderen snappen 2

De juf goed is met alles.

Ik bij het vak rustiger ben en het interessant vind.

Ik vind t belangrijk dat er over dingen word gesproken zoals pesten.

Veel 25

Reden:

Ik leer samenwerken en zelfstandig werken, respect hebben enz. (13 competenties).

9

Omdat er goed wordt uitlegt. 4

Ik kan veel makkelijker voor mezelf opkomen en te vragen zodat je wat leert 4

Ik heb veel geleerd over pesten en hoe je er mee omgaat. 2

Je krijgt veel lessen waardoor je veel verschillende dingen leert van het vak. 2

Geen mening 2

Ik vind gewoon dat respect heel belangrijk is en dat doen we daar.

Het op een leerzame manier gebracht wordt.

Weinig 25

Reden:

Het erg moeilijk is voor mij is en/of niet het niet begrijp 5

We heel vaak hetzelfde doen. 5

Veel wist ik al 4

Het erg druk bij ons in de klas is en dan kan ik niet goed leren. 2

Wij leren niet zoveel. 2

Geen mening 2

Omdat ik soms op let en dan weer niet omdat mijn gedachten dan ergens anders zijn.

Omdat we weinig leuke dingen doen.

Omdat ik er niet echt iets bij voel of denk.

We kijken vaak tv.

Niks 2

het is saai ik hoef dit niet te leren

Ik weet alles al

4. Zijn er leuke materialen en/of boeken waar je mee mag werken tijdens het vak sociale competenties.

- Ja 17 30%
- Nee 8 14,2 %
- Twijfel 31 55%

5. Stel je voor er mogen wat dingen veranderd worden aan het vak "sociale competenties (ik en de ander)" wat zou je dan graag willen veranderen?

Kruis aan wat jij belangrijk vindt (het mogen meer antwoorden zijn):

- ☐ Ik wil graag kunnen samenwerken in een groepje of tweetallen. 44 79%
- ☐ Ik wil graag aan opdrachten kunnen werken met weinig hulp van de leerkracht. 20
- ☐ Ik vind het belangrijk dat we veel samen doen met de hele klas. 30 5,3%

- Ik vind het belangrijk dat ik bij het vak sociale competenties niet constant op mijn stoel hoeft te blijven zitten maar ook toneelstukjes (rollenspellen) of ander soort spellen mag doen die te maken hebben met het vak. 45

80%(spelletjes/rollespel - lessencyclus)

- Ik vind het belangrijk dat ik bij het vak sociale competenties leer over bijvoorbeeld Pesten, normen en waarden en mezelf en anderen meer leer te begrijpen. 36 64%
- Ik vind dat ik bij het vak veel moet leren over de verschillende competenties. Bijvoorbeeld; een week gaat het over samenwerken en de andere week gaat het over jezelf kunnen presenteren. 38 68%
- Ik vind het belangrijk dat we niet alleen in de klas blijven maar ook eens buiten de klas een opdracht doen. 51 91%

(methode energize springtouwen buiten de klas)

- Ik vind dat de opdrachten moeten aansluiten bij mijn niveau. 29 51%

6. Kan je het vak sociale competenties ook gebruiken in andere situaties.

Bijvoorbeeld tijdens de pauze in de kantine, op stage of tijdens een ander vak?

- Ja 49 88%
- Nee 7 12 %

Zo ja, hoe dan? 49

Als er iets gebeurt (netjes/aardig) reageren/helpen. 7

Als leerlingen iets verkeerd doen dat op een nette manier zeggen. 6

Geen mening. 6

Hoe je sociaal kan omgaan met je collega's maar ook met vrienden enzo. 5

Thuis, school, werk, overal moet je sociaal zijn. 3

Het is belangrijk om respect te hebben in de pauze en in de kantine 2

Veel samenwerken en zelfstandigheid.

Seksuele voorlichting

Je moet in verschillende situaties leren anderen mensen beter te kennen.

Altijd proberen met mensen goed om te gaan ook als is dat niet in de les.

Niet pesten.

Dan leer je meer.

Voor jezelf opkomen.

Gewoon veel lachen.

8. Wat zou je het vak "sociale competenties" op dit moment voor cijfer geven.

1 2 3 4 5 6 9 7 5 8 6 9 3 10 3

2x 1

0x2

2x3

2x4

9x5

14x6

13x7

6x8

5x9

3x10

Gemiddelde score = 6,4

- Wat vinden de vakdocenten "sociale competenties" van de huidige werkwijze voor het vak, wat zouden ze graag anders zien en welke nieuwe werkwijze spreekt ze het meeste aan?

Resultaten vragenlijsten leerkrachten**1. Ik vind het leuk om het vak "sociale competenties" te geven.....**

☐ Ja ☐ Nee ☐ Soms wel, soms niet

1 x nee

Omdat er te weinig lesmateriaal voorhanden is. Ik vind het zelf heel moeilijk om de juiste invulling te geven aan het vak. Dit kost me veel tijd en moeite. Tijd die ik niet altijd heb naast mijn ander werkzaamheden.

2 x soms wel, soms niet

1) Ik geef momenteel liever CKV of Nederlands. Dit heeft misschien ook te maken

met het feit dat we momenteel weinig leuk materiaal hebben om te gebruiken in de lessen van sociale competenties.

2) Ik vind sociale competenties is een prachtig vak, maar omdat er weinig aantrekkelijk lesmateriaal is, geen leerlijn en geen geschikte werkwijze doen we als leerkrachten vaak maar wat. Er is geen uniformiteit.

1 x ja

Ik ben een nieuwe docent en werk naar erg kort op 't Wildveld maar kan wel zien dat leerlingen met veel plezier werken aan hun sociale vaardigheden. Veel leerlingen hebben dit ook echt hard nodig. Persoonlijk vind ik het vak leuk om te geven omdat het nauw aansluit bij onderwerpen in de actualiteit.

2. Wat zouden leerlingen bij het vak sociale competenties moeten leren?

E: Ze moeten leren hoe ze in bepaalde situaties moeten/kunnen reageren. Hoe ze om moeten gaan met gevoelens van zichzelf en van anderen. En wat bij ons op school een erg belangrijk uitgangspunt is, zijn de 13 competenties. Deze beoordelen we ook tijdens de ander lessen.

L: Ik vind dat leerlingen na het volgen van mijn lessen enkele sociale competenties moeten bezitten om in het maatschappelijke te kunnen functioneren. Ze moeten daarbij rekening proberen te houden met zowel hun eigen belangen als met die van anderen. Ook zijn de 13 competenties bij ons op school van belang. Deze moeten ze leren begrijpen en proberen toe te passen in "echte" situaties.

J: Ze moeten verschillende zaken leren; omgaan met elkaar (je kunnen verplaatsen in een ander) is belangrijk, net als vriendschappen, respect, pesten en beroepshouding. Zo zijn er nog meer thema's te benoemen. Ook zijn de 13 competenties belangrijk.

F: Ontwikkeling van sociale vaardigheden specifiek voor werk, maar ook voor vrije tijd. In fase 1 van belang.

3. Het vak "sociale competenties" zou gericht moet zijn op;

4een aantal weken een thema behandelen.

☐losse op zichzelf staande lessen.

3op het werken met verschillende competenties.

☐

....anders.....

.....

Inspelen op actualiteit / problemen die spelen in de klas.

Waarom?

- Een combinatie van thematisch werken en met verschillende competenties werken zo wellicht ook mogelijk zijn. Misschien zou er gewerkt kunnen worden met thema weken gekoppeld aan competenties.
- Thematisch werken is aantrekkelijk omdat je wat uitgebreider op een onderwerp in kunt gaan.
- Aan de ene kant vind ik het belangrijk dat de lessen vasthangen aan een leerlijn zodat ze een bepaald standaardaanbod krijgen aangeboden en de verschillende subdoelen van 1 thema goed eigen maken. Aan de andere kant is het belangrijk dat er naar de leerlingen geluisterd wordt. op deze wijze ervaren de leerlingen de lessen sociale competentie als zeer waardevol. Kortom een rode draad is belangrijk maar dan met toevoeging.
- Thematisch werken in combinatie met de 13 competenties die op onze school als rode draad fungeren zou een idee kunnen zijn. Het vak moet niet meer op zich zelf staan maar ook in andere vakken veel meer aan bod komen. Dit kan je doen door opdrachten te koppelen aan competenties en deze competenties weer uit te werken in een thema.

4. Als de leerlingen aan opdrachten van sociale competenties hebben gewerkt, heb ik echt het idee dat ze wat geleerd hebben.

☐ Ja

☐ Nee

4 Soms wel, soms niet

- Dit ligt aan de sfeer aan de klas en aan het onderwerp/thema wat behandeld wordt.
- Omdat niet alle doelstellingen binnen een les behaald kunnen worden. Sommige leerlingen hebben meerdere lessen nodig om binnen een samenwerkingsopdracht tot actieve bijdrage te komen.
- Van rollenspellen kunnen ze veel leren omdat ze dan "echte" situaties nabootsen, dat spreekt aan. Als ze werken uit het boek ik en de ander, heb ik het idee dat ze minder leren, het sluit niet aan bij hun belevingswereld.

- Dit is zeer afhankelijk van het thema en de groep. Het is belangrijk omdat dit goed op elkaar af te stemmen. De boeken en het materiaal zijn niet erg aantrekkelijk waardoor het niet aanspreekt, de leerlingen hebben dan ook zelf eerder het gevoel dat ze niets leren en geven dit ook aan.

5. Zijn er leuke materialen en/of boeken waar je mee mag werken tijdens het vak sociale competenties?

- Ja, omdat.....
.....
.....
.....
.....
- Nee, omdat ik bijna alles zelf verzin en vorm geef.
Op dit moment nog niet, ik heb een proefexplaar gekregen van methoden en die wil ik eens gaan bekijken met de ander docenten.
- Twijfel, Er is gedateerd materiaal maar er is ook materiaal wat niet structureel maar af en toe gebruikt zou moeten worden. We moeten als docenten eens gaan bekijken wat we hebben, wat we nodig hebben en hoe we hiermee invulling gaan geven aan de lessen.
omdat de methode ik en de ander een fijn ideeënboek is maar niet als methode gebruikt kan worden, want niet alle opdrachten vind ik bij de klassen passen. Verder heb ik nog niet echt een fijne methode of werkwijze gevonden, maar ik geef het vak dan ook nog niet zo lang. Op de basisschool werkte ik graag met leefstijl.

6. Als het vak "sociale competenties een andere inhoud/invulling zou mogen krijgen wat zou je dan graag anders zien?

- Ik zou graag zien dat er meer structuur in komt. Nu doet iedereen maar wat. De materialen die er zijn, zijn niet geschikt dus zoekt iedereen zelf maar allerlei opdrachten bij elkaar om er toch zinvolle lessen van te maken.
Er moet denk ik ook een overzicht komen van wat er in iedere fase aan bod moet komen zodat je ook van elkaar weet wat een klas gehad heeft en wat niet.
- Fatsoenlijk en voldoende materiaal. Materiaal wat leerlingen aanspreekt.

- Een combinatie tussen een goede methode/leerlijn en actuele onderwerpen. Daarbij kun je bijvoorbeeld de splitsing maken omdat ze het vak 2 uur in de week geven.
- Meer structuur en een duidelijke (vernieuwde) werkwijze. Iedere docent verzorgt dezelfde lessen, dit moet zorgen voor uniformiteit. Met uitzondering van actuele thema's die bijvoorbeeld aansluiten bij een groep. De lessen moeten aansluiten bij de behoeftes van leerlingen in de verschillende fases en de 13 competenties die op school heel belangrijk worden geacht moeten terug komen in de lessen.

7. Ken je al methoden of werkwijze voor het vak "sociale competenties" die we zouden kunnen gebruiken? Waarom zouden deze geschikt zijn?

- Leefstijl, maar daar moet je wel een cursus voor gevolgd hebben.
- De 13 competenties of andere (actuele) onderwerpen zouden kunnen worden uitgewerkt in thema's passend bij de leerfase en de behoeftes van de leerlingen.
- Vaardigheidstrainingen van Eisma & Danae kunnen gekoppeld worden aan thema's.
- Een boek over studievoordigheden zou kunnen worden gebruikt, thema die aan bod komen zijn; Naar elkaar luisteren, samen een taak uitvoeren, omgaan met andere leerlingen enz.

8. Zie je bij andere vakken iets terug van het vak sociale competenties?

3 Ja

○ Nee

1 Twijfel

○ Zo ja, wat zie je terug

- Ik vind dat bij heel veel vakken iets terug komt van sociale competenties. Leerlingen moeten toch vaak samen opdrachten uitvoeren. Er worden ook vaak werksituaties nagebootst waarbij sociale competenties heel belangrijk zijn.
- Omgaan met medeleerlingen in de kantine en op de gangen, vriendschappen, relaties, aanpreken van leraren/leraren, expert leerlingen die leerlingen van anders niveau aansturen e.d.
- Bij elk vak is er aandacht voor gedrag en sociale vaardigheden

(competentielijsten).

- Het komt wel terug maar er zou nog een bewustere koppeling moeten worden gemaakt met vak sociale competenties. Bijvoorbeeld; we hebben het bij het vak sociale competenties over samenwerken met een ander en dit laat je dan zien in de andere lessen.

9. Vind je het belangrijk dat er ook bij andere vakken aandacht wordt besteed aan sociale competenties?

○ Ja , hoe dan?

- Het is iets wat in elke les moet worden toegepast omdat het iets moet zijn wat "normaal" moet zijn in het gedrag van leerlingen.

- Leerlingen wijze op een goede omgang tussen leerlingen, maar voornamelijk het aanspreken van elkaar, er wordt op de gangen en soms ook in de klassen bijvoorbeeld erg veel gescholden.

Ik zou het mooi vinden als het thema leeft binnen de gehele school.

Bijvoorbeeld dat op de beeldkrant komt te staan wat het thema is en waar expliciet de aandacht voor moet zijn in de lessen.

○ Nee

10. Hoe tevreden ben jij momenteel met het vak sociale competenties op schaal van 1 tot 10?

1 2 3 x2 4 5 6 7 8 9 10

Helemaal niet tevreden

Helemaal tevreden

Praktijkschool Petrus Donders in Roermond

1. Wordt er bij jullie op school een vak gegeven wat zich richt op sociale competenties/ (sociale vaardigheden).

Ja

Wij vinden dat juist leerlingen in het praktijkonderwijs dit nodig hebben i.v.m. omgang met elkaar in de maatschappij en gericht op stage/werk.

2. Welke werkwijze/ (methode) gebruiken jullie momenteel voor het vak "sociale competenties"?

Geen methode, wel projecten (pesten/drugs&alcohol/seksuele geaardheid enz.) en zelfontworpen lessen en projecten via MEE.

3. Zijn jullie tevreden over deze werkwijze?

- Ja, er is veel ruimte voor eigen invulling en ingaan op voorkomende zaken.
- Nee, een geschikte methode zou meer houvast en richting kunnen bieden.

4. Waar zou een werkwijze voor sociale competenties geschikt voor PRO leerlingen volgens jullie aan moeten voldoen?

- Gericht op sociale vaardigheden m.b.t. stage/werk (collega's/werkgever).
- Gericht op persoonlijke groei (emoties, stoornissen, omgaan met kritiek).
- Gericht op maatschappelijke zaken (seks, drugs, sociale media).

Lessencyclus

Lessencyclus bedoeld voor fase 1

Thema "samenwerken"

Werkwijze: 6-8 weken werken aan een thema dat aansluit bij de 13 competenties. Het thema krijgt binnen elk vak de aandacht, zodat het leeft binnen de gehele school.

Les 1: Elkaar beter leren kennen, waardoor het samenwerken beter kan verlopen.

Methode: *Energize 3 (aanpassen niveau leerlingen)*

Doel spelletje vooraf:

- Kennis maken met het thema "Samenwerken".

Blz. 20 en 21 + afbeeldingen zie bijlage.

Mogelijke vragen die je zou kunnen stellen;

Zoek een afbeelding uit; Wat vind jij belangrijk bij samenwerken en waarom?

Zoek een afbeelding uit; Op welk plaatje zie je iets wat niet hoort als je samenwerkt?

Zoek een afbeelding uit; Wat vergeet jij wel eens als je aan het samenwerken bent?

Zoek een afbeelding uit: Wat staat er op het plaatje en noem eens een voorbeeld hoe jij dit doet als je werkelijk samenwerkt.

Doel hoofdopdracht:

- Jezelf en je klasgenoten beter leren kennen.

Opdracht: Jezelf voorstellen aan anderen met je eigen wapenschild (**blz.34,35,36; zie bijlage**)

Vragen die je als leerkracht vooraf kunt stellen.

- Hoe lijkt het jou om een wapenschild te maken met kenmerken over jezelf?

- Vind je het spannend om je wapenschild aan de rest van de klas te laten zien en er iets over te vertellen?

- Hoe is het om op deze manier kennis met elkaar te maken.

Let op!

Huiswerk: presentatie oefenen wapenschild.

Les 2: Het wapenschild in groepjes presenteren

Methode: Energize 3 (aanpassen niveau leerlingen)

Eventueel wapenschild nog afmaken (15 minuten).

Doel hoofdopdracht:

- Jezelf en een ander beter leren kennen.
- Jezelf presenteren.
- Luisteren naar een klasgenoot.

Opdracht: De presentatie vindt plaats in groepjes van bijvoorbeeld 4 of 5 leerlingen.

De leerling houdt zijn wapenschild in de lucht en legt uit wat zijn symbolen/tekst betekenen. De leerkracht loopt rond en beoordeelt de presentaties. Durft ook iemand dit voor de hele klas te doen???

Vragen die je als leerkracht bijvoorbeeld achteraf kunt stellen.

- Vond je het moeilijk/spannend om jezelf op deze manier te presenteren?
- Hoe was het om op deze manier kennis te maken met een je klasgenoten?

Les 3 en 4: Omgaan met kinderen die anders zijn.

Methode: "Leren op maat"

Doel spelletje vooraf:

- Het vergroten van (zelf)vertrouwen.

Opdracht: Een leerling gooit een voorwerp (een klein balletje) naar een klasgenoot.

Als het balletje gevangen is door je klasgenoot maakt hij/zij een complimentje.

Voorbeeld: "Jij bent altijd lief voor anderen" of "Jij ziet er altijd zo leuk uit".

De hoofdopdracht

Blz. 125 t/m 132 (maak zelf een juiste verdeling voor 2 lessen).

Doelen:

- Leren omgaan met leerlingen die anders zijn dan jij;
- Gevoelen van andere proberen te begrijpen.
- Samenwerken met verschillende leerlingen.

Let op! Refereer naar de vorige lessen. De leerlingen lieten toen zien dat ze allemaal anders zijn a.d.h.v. een wapenschild.

Les 3 en 4: Omgaan met kinderen die anders zijn.

Methode: "Leren op maat"

Doel spelletje vooraf:

- Het vergroten van (zelf)vertrouwen.

Opdracht: Je gooit een voorwerp (een klein balletje) naar een klasgenoot. Als het balletje gevangen is door je klasgenoot maak je een complimentje. Voorbeeld: "Jij kunt ontzettend goed met anderen samenwerken".

Let op! De leerlingen moeten nu een andere leerling kiezen als de vorige keer!

De hoofdopdracht

Blz. 125 t/m 132 (maak zelf een juiste verdeling voor 2 lessen).

Doelen:

- Leren omgaan met leerlingen die anders zijn dan jij;
- Gevoelen van andere proberen te begrijpen.
- Samenwerken met verschillende leerlingen.

Let op! Refereer naar de vorige lessen.

Les 5; Je mening geven.

Methode: "De school is van ons"

Doel spelletje vooraf:

- Samenwerken in tweetallen.

Opdracht: Elkaar kopiëren. Twee leerlingen gaan tegenover elkaar staan. 1 leerling begint met een beweging (dit spreken ze in tweetallen af) en de andere leerling probeert dit precies na te doen. De leerkracht of een andere leerling loopt door de klas en probeert te raden wie als eerste de bewegingen maakt. Het is dus belangrijk dat de bewegingen volledig op elkaar afgestemd zijn, de twee leerlingen moeten zich goed op elkaar concentreren.

De hoofdopdracht!

Blz 19 (Zie bijlage)

Doel:

- Je kunt je mening geven in de klas over verschillende onderwerpen.
- Je kunt een mening van een klasgenoot of je docent aanhoren en met respect reageren.

Opdracht: De leerlingen vormen een mening over verschillende onderwerpen. Er staan een aantal onderwerpen vermeld maar er mogen ook onderwerpen zelf verzonnen worden.

Let op! Verzin zelf ook wat leuke onderwerpen, als de leerlingen moeite hebben met verzinnen van leuke onderwerpen heb jij er altijd wat achter de hand.

Les 6: Eindspel "Samenwerken"

Methode: Energize 3

Doel:

Samenwerken met een groep; kijken en luisteren naar elkaar.

Blz. 142 (Zie bijlage)

Opdracht bij goed weer: Groepsspringen (springtouw gymnastiek lenen).

Opdracht bij minder goed weer: Magneten

Blz. 128/129 (Zie bijlage)

Extra les!

Les 7: Rollenspel "Sociale vaardigheden"

Methode: STIP-VSO

Doel: Je kunt in een kort rollenspel laten zien wat sociale vaardigheden inhouden.

Opdracht: Bereid in een klein groepje een kort rollenspel voor a.d.h.v. plaatje (zie bijlage) wat je van de leerkracht krijgt.

Let op: Deze les is niet voor iedere groep geschikt, probeer dit zelf in te schatten!

Vragenlijsten naar aanleiding van lessencyclus

't Wildveld
school voor praktijkonderwijs

Leerlingen Praktijkschool 't Wildveld

Ik vraag jullie om nog 1 keer een korte vragenlijst in te vullen, omdat jullie nu 6 of 7 lessen op een andere manier hebben gewerkt aan het vak "sociale competenties".

De leerkracht legt uit wat je moet doen. Vervolgens probeer je heel serieus de vragen in te vullen. Jouw antwoord is namelijk erg belangrijk voor mijn onderzoek!!!

1. De lessen "sociale competenties" zijn op een andere manier gegeven. Vind je het vak leuker als het op deze manier wordt gegeven?

☐ Ja ☐ Nee ☐ Misschien

Omdat.....
.....
.....
.....

2. Als de lessen "sociale competenties" op deze manier worden gegeven, heb ik het gevoel dat ik wat geleerd heb.

☐ Ja ☐ Nee ☐ Een beetje

Omdat.....
.....
.....
.....

3. In de vorige vragenlijst gaven de meeste leerlingen aan dat ze de onderstaande dingen meer in de lessen wilde terug zien. Wat komt er volgens jou al veel terug in die 6 of 7 lessen die je nu hebt gekregen. Zet een kruisje in het vakje.

Kruis aan wat jij belangrijk vindt (het mogen meer antwoorden zijn):

- ☐ Samenwerken in een groepje of tweetallen.
- ☐ Opdrachten samen doen met de hele klas.
- ☐ Niet constant op je stoel zitten, maar ook toneelstukjes (rollenspellen) of ander soort spellen mag doen die te maken hebben met het vak.
- ☐ Ik leer bijvoorbeeld over sociale vaardigheden, pesten, normen en waarden en mijn eigen ontwikkeling.
- ☐ Ik leer iets over competenties. Bijvoorbeeld; samenwerken, werkhouding, respect enz.
- ☐ Niet alleen in klas blijven maar ook eens buiten de klas een opdracht doen.

4. Als het vak "sociale competenties" altijd op deze manier gegeven zou kunnen worden, wat zou je dan voor cijfer geven.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bedankt voor je medewerking.

Leerkrachten van school voor praktijkonderwijs

Deze vragenlijst is uitsluitend bedoeld voor de vakdocenten die de lessencyclus hebben verzorgd.

1. Met deze nieuwe werkwijze vind ik het leuker om het vak "sociale competenties" te geven.

☐ Ja ☐ Nee ☐ Soms wel, soms niet

Omdat.....
.....
.....
.....

2. Als de lessen "sociale competenties" op deze manier zouden worden gegeven, zouden leerlingen meer leren (of meer het gevoel hebben dat ze wat leren).

☐ Ja ☐ Nee ☐ een beetje

Omdat.....
.....
.....
.....

3. Alle vakdocenten gaven aan dat hun ideaal was om thematisch te werken gekoppeld aan de 13 sociale competenties. Heb je dit in deze vernieuwde werkwijze terug gezien?

☐ Ja ☐ Nee ☐ een beetje

4. Sluiten de opdrachten die in de lessencyclus aan bod kwamen aan bij de leerbehoeftes van de leerlingen?

☐ Ja ☐ Nee ☐ een beetje

5. In de vorige vragenlijst gaven de meeste leerlingen aan dat ze de onderstaande zaken meer in de lessen wilde terug zien. Wat komt er volgens jou al veel terug in die 6 of 7 lessen die je hebt mogen geven. Zet een kruisje in het vakje.

Kruis aan wat jij belangrijk vindt (het mogen meer antwoorden zijn):

- ☐ Samenwerken in een groepje of tweetallen.
- ☐ Opdrachten samen doen met de hele klas.
- ☐ Niet constant op je stoel zitten, maar ook toneelstukjes (rollenspellen) of ander soort spellen mag doen die te maken hebben met het vak.
- ☐ Thema's worden behandeld over sociale vaardigheden, pesten, normen en waarden of mijn eigen ontwikkeling.
- ☐ Ik leer iets over competenties. Bijvoorbeeld; samenwerken, werkhouding, respect enz.
- ☐ Niet alleen in klas blijven maar ook eens buiten de klas een opdracht doen.

Mis jij persoonlijk nog iets?

.....

Zou er met deze werkwijze een eenvoudige koppeling gemaakt kunnen worden met andere (praktijk)vakken?

- ☐ Ja , hoe dan?

.....

- ☐ Nee

6. Als het vak "sociale competenties" altijd op deze manier gegeven zou kunnen worden, wat zou je dan voor cijfer geven.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bedankt voor je medewerking!

"De mens is net een foto. Als hij zich kan ontwikkelen wordt hij positief" (Onbekend)